

C. de usufructu. Licet enim usufructus non sit dabilis ipsius usufructus, bene tamen est dabilis commoditas. L. arboribus. §. 1. ff. de usufructu. Sic Ant. Gomez l. 48. Tauri, num. 2. Bart. Odofr. Cynus, Iacobus de Burrio, Alber. Bald. Ang. Saliz. Paulus, & communis, & communis, teste Antonio Gomez l. finali. C. de usufructu. Azco in summa. C. de bonis, qua liberis. Xarez q. maioritatus a n. 11. usque ad 15.

3 Secundo aduerte ad sciendum quando usufructus relictus filio finitur, quod aut relinquatur filio ipsius contemplatione; & tunc proprietatis erit filij, & commoditas patris, & patre mortuo, manet apud filium, & finitur is usufructus per filij mortem; quia in hoc casu filius est verus usufructarius. Aut relinquatur filio patris contemplatione, & tunc proprietatis, & commoditas eius est apud patrem, quia talis usufructus censetur tunc patris; quare cum hoc casu pater sit verus usufructarius, per solam ipsius mortem finitur, non vero per filij mortem: aut nequit constare utrius contemplatione relictus sit; & tunc non extinguitur alterius morte, sed utriusque, & ita mortuo filio, remanet apud patrem, & mortuo patre apud filium. Neque obstat, quod in dubio bona relictia filio, vel ipsi acquiritur, quare tunc sibi, quo ad proprietatem, & pari quo ad usufructum: id enim in aliis bonis mobilibus, vel immobilibus procedit, secus in usufructu, quia in illo specialiter est dispositum, ut in dubio acquiratur superiuenti. l. finali. C. de usufructu. Hac omnia notat Ant. Gomez l. 48. Tauri num. 2. & affert plures leges, & Doctores.

DVBIVM XXVIII.

An in feudo filijfamilias pater habeat usufructum.

1 Nota ex Sylu. & Summisit verbo feudum, in principio, & q. 1. feudum esse concessionem rei immobilis factam pro aliquo seruitio exhibendo, manente dominio directo apud feudum concedentem, vili vero apud feudatarium. Vnde de feudi natura est primo quod dominus sibi retineat directum dominium, & proprietatem, & vtile dominium transeat in vasallum. Secundo, quod consistat in re immobili. Differt vero ab emphyteusi, quod vasallus nequit sine domini voluntate feudum impignorare: at emphyteuta potest. Item emphyteusis datur pro aliqua pensione soluenda in pecunia, vel aliquo alio consistente: at feudum datur pro obsequio exhibendo. Cetera de feudo vide in Sylu.

2 Hoc supposito dicendum est, patrem non acquirere usufructum in feudo concesso filiofamilias, etiamsi sit aduentitium (nam in feudo quasi castrensi, vel castrensi, quale esset virtute amorum feudi acquiritur, vel a Principe feudum concessum, manifestum est.) Ratio, quia feudum est seruitus quardam, & feudatarius est velut usufructuarius. Item, quia pater non succedit filio in feudo. Ita Gregor. Lopez part. 4. tit. 17. l. 5. vers. El usufructo. Bald. l. si uxorem, in fine. C. de condit. Bart. l. si quis in fine. C. ad Tertul. glof. l. si patria. C. de usufructu. Cezola de cognit. feudis, cap. 1. differrent. 10.

3 Aduertendum tamen (vt dixi dub. preced. de

usufructu) acquirere patrem commoditatem in feudo aduentitio filijfamilias. Sic Iacobus de Belouifus, & Baldus l. cum oportet. sine. C. de bonis, qua lib. Xarez q. maioritatus num. 16.

Tandem in ista materia de usufructu nota non priuari patrem usufructu, licet transeat ad secundas nuptias. Patet l. finali. C. de bonis mater. & ibi Bart. Odofr. Cynus, Iacobus Burrio, Alber. Bald. Ang. Saliz. Paulus, Cornuus, & communis, vt refert, & sequitur Ant. Gomez l. 48. Tauri n. 1.

CAPVT III.

De iniurijs, & damnis in bonis anime, deque congrua restitutione.

SUMMARIUM.

DVB. 1. An qui malo exemplo, vel consilio inducit aliquem ad peccandum, teneatur restituere.

1. An retrahens volentem ingredi religionem, vel iam ingressum ante, vel post professionem, teneatur aliquid restituere.

3. An retrahens filium, ne subueniat patri indigenti, & subtrahens magistro scolasticis, Advocato suos litigantes, etiamque in alijs officijs, peccet mortaliter, & teneatur ad aliquam restitutionem.

4. An damnificans in bonis spiritualibus, intrinsecis, naturalibus, sive a natura ingenta sint, vt intellectus, vel memoria insistantem aliquem, vel memoria priuando aliquo veneno, sive sim acquista, vt sunt scientia, & artes, teneatur restituere.

5. An Confessarius, vel Medicus, vel Advocatus, vel quius alius docens falsum, danisque malum consilium, ex quo damnium petenti consilium, alijque sequitur, quando id bona fide, & inculpate fecit, teneatur, si postea comperia veritatem, lege iustitie docere verum, & sic si non doceat, teneatur restituere.

6. An qui teneatur ex officio docere verum, vt Confessarius, vel alius Doctor consultus, si doceat falsum ex negligentia, & culpa lata, ac mortali circarem, qua non obligabat ad soluendum lege iustitie, teneatur restituere.

7. An audire detractionem sit peccatum mortale, quando ipsa detrahitio peccatum mortale est.

DVBIVM I.

An qui malo exemplo, vel consilio inducit aliquem ad peccandum, teneatur restituere.

VPLEX est sententia.

Prima docet teneri restituere, inducendo scilicet eum ad penitentiam, fundendo pro eo preces, petendoque ab alijs, vt pro eo fundant. Ratio, quia laedens in temporalibus minus nocet, cum spiritualia sint potiora bona: at hic teneatur restituere; ergo. Sic tenet Scotus dist. 15. q. 3. art. 1. Richar. ibi art. 5. q. 2. & 4. ad 8. Palud. ibi q. 2. art. 2. conclus. 1. Maioris ibi q. 17. dubio ultimo. Gabr. ibi q. 17. art. 2. D. Anton. 2. p. tit. 2. cap. 2. §. 1. Ang. restitutio 1. verbo, Animam laedens. Tab. verbo restitutio. q. 10. Rosel. Restitutio 2. §. 1. Adria. 4. mar. de restitut. sub finem, q. speciali de hac re. idem tenet

tener Caietan. verbo restitutio, cap. 7. sine, quando consilio inducit ad peccandum.

2 Secunda sententia omnino tenenda, quam docet lib. 1. in precepta Decalogi cap. 6. num. 5. allerit, quod si citra vim, & fraudem induxit ad peccandum, non teneatur lege iustitiae ad aliquid, sed sola charitatis, praecopto scilicet correctionis fraternae, monere ad bonum, si est spes emendae, sicut teneatur alios peccatores, maiori tamen vinculo; ita vt obligatio haec corrigendi non sit specie distincta ab ea quam alius habet, vel ipse haberet, si non induxisset; sed est maior in eadem specie, cum peccati causa fuerit: si tamen vi, vel fraude, vel metu induxit ad peccandum, teneatur lege iustitiae restituere.

Probatur prima pars, quia scienti, & consentienti non fit iniuria. cap. volenti, de reg. iuris in 6. fed ille sciens, & volens, nec seductus, nec coactus peccauit; ergo. Et confirmatur, quia si alius a me furaretur centum, & ego quando volo, & eo modo, quo volo possum recuperare, alius non teneatur restituere ad peccandum potest, quando voluerit, ad primum reduci statum; ergo.

Probatur secunda pars, quia semper fit iniuria cum ratione deceptionis, & metus extorquetur consensus, quia dolus, & metus tollunt voluntarium, & sic fit iniustitia. Sic tenet Mercado lib. 6. de contract. cap. 2. Soto lib. 4. de iustit. q. 6. art. 3. ad 1. Ledem. 2. 4. quest. 18. art. 2. dub. 1. fol. 240. pag. 2. Nauarr. summa cap. 14. Hisp. num. 32. Lat. num. 45. Sylu. restitutio 5. quest. 1. Nauarra lib. 2. de restit. c. 2. n. 1. fol. 47. Cord. summa quest. 172. Pedraza 5. precepto §. 7. Aragon 2. 2. quest. 62. art. 2. fol. 176. & ibi Salon controuers. 2.

3 Nota primo, quod quando metu reuerentiali inducit quis alium ad peccatum, vt si pater, vel dominus, vel superior, aut propinquus maior, quem alius reueretur, inducat ad inimicitias cum alio, vel ad aliud peccatum. Nauarra ibid. num. 2. fol. 49. inclinatur magis in hoc, quod non teneatur lege iustitiae restituere. Sed contrarium tenendum est cum Nauarro & Sylu. ibidem; quia hic metus impedit liberam voluntatem, sufficiensque est ad votum etiam solenne annullandum, vt constat ex dictis lib. 4. sum. cap. 3. num. 26. & lib. 4. de matrimo. disp. 6. a num. 1. usque ad 35. & sic iniuriam causat. Ex tendit etiam hoc Syluest. quando manet in peccato, vt compleceat alteri, quod alter teneatur restituere. Sed hoc intelligendum est, vt bene Nauarra eo num. 2. quando ea complacentia causaret metum reuerentialem, vt quando peccat, ne amittat gratiam Principis, secus quando esset aequalis is, cui compleceat peccando, quia tunc nullum inuoluntarium causatur.

4 Secundo nota, non constare inter Doctores huius secundae sententiae, quo pacto teneatur restituere, qui vi, vel metu induxit ad peccandum; quidam enim censent non satisfacere auferendo vim, & metum, vel docendo veritatem, si deceptus, sed teneri inducere ad bonum ex lege iustitiae; & pro eo fundere preces, vt ab illo peccato desistat, vt docebat prima sententia citata. Probat, quia hic teneatur non tantum ad reparanda peccata futura, quod reparatur tollendo vim, &c. fed etiam ad reparandum peccatum commissum, id enim damnium sua iniustitia intulit: sed hoc damnium non reparatur auferendo tantum Tab. Sanchez. Confil. moral. Tom. I.

vim; ergo. Sic tenet Aragon, & Cord. ubi supra, & expresse etiam Nauarr. Sylu. Nauarra supra. Dicunt enim primam sententiam, quae docebat teneri inducere ad bonum, & pro eo fundere preces, esse veram, quando quis vi, vel metu induxit ad peccatum: immo addit Aragon aliquando etiam teneri bona temporalia conferre, quando scilicet in eo statu constitutus est peccator vi, & metu, vt reuocari non possit absque eo, quod matrimonium contrahat, ad quod necessaria est dos aliqua.

Ceterum verius esse credo fat esse auferre vim, vel merum, vel dolum, in sua pristina libertate relinquendo inducendum ad peccatum. Probat, quia tota ratio iniustitiae in sola vi, vel metu, vel deceptione consistit, haec enim causa cessante omnino voluntarie persistit in peccato: volenti autem non fit iniuria; ergo sublata hac iniustitia, nullae obligatio iustitiae ad restituendum superest. Confirmatur ex ratione adducta ab iisdem Doctores secundae sententiae contra primam: nam sublata vi haec, potest peccator, quando voluerit, & eo modo, quo voluerit ad primum reduci statum; ergo alius non teneatur amplius restituere. Et sic ad rationem contrariae sententiae distinguenda est minor: auferendo vim non reparatur, id est, non restituitur omnino ad primum statum, cenceo; id est, non sufficienter reparatur, quoad iniustitiam illaram, ita vt constituat in eo statu, in quo liberet, & quando voluerit, potest ad primum statum redire, nego. Hanc videtur tenere Soto supra, & Salon supra, explicans enim hanc restitutionem ad quam teneatur, dicit teneri auferre vim, vel metum, vel deceptionem; & clarius Ledem. supra, dicit enim perleuante causa, scilicet vi, & metu, teneri restituere: quasi expresse dicat, illa cessante ad nihil lege iustitiae tenet, sed sola lege charitatis ad correctionem fraternam. Et confirmatur, quia si ego vinculis constringerem aliquem, ne adiret consecutum beneficium, satisfacere vincula soluendo, nec teneret inducere ad adendum, cum solutis vinculis liber maneat ad hoc.

DVBIVM II.

An retrahens volentem ingredi religionem, vel iam ingressum ante, vel post professionem, teneatur aliquid restituere.

Q Vidam asserunt, quod retrahens iniquo animo volentem ingredi religionem, vel iam ingressum, teneatur restituere, suadendo ipsi, quod intret, & si nolit, substituendo alium, qui intret, & si cum non inueniat, teneatur ipse ingredi. Probat primo exemplo Raymundi, qui ob hanc causam monachus factus est. Secundo, quia potens restituere rem sublatam, vel aequalentem, teneatur ad id; ergo teneatur retrahendum reducere, vel alium, vel seipsum, si idoneus sit, religioni tradere. Sic tenent Adrian. l. v. mar. de restitut. sub finem, quasi. de bonis animae restituendis, Passarellus super privilegia Ministorum cap. 40. D. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 1. Maioris 4. distinct. 15. quest. 17. dub. ultimo. Palud. ibi quest. 2. art. 2. Scotus ibi quest. 3. artic. 1. Gabr. ibi quest. 17. artic. 3. Rosel. restitutio 2. §. 1. Sylu. restitutio 3. quest. 1. idem tenet de extrahente profellum Tab. verb. restitutio q. 10. C addit

addit retrahentem volentem ingredi teneri prudentis arbitrio restituere.

2 Alij vero dicunt, quod inducens ne intret animo nocendi religioni, teneri religioni arbitrio prudentis restituere: si vero non hoc animo, non teneri religioni, sed ipsi restituere retracto. Sic Richard. 4. dist. 15. art. 5. quæst. 4. ad 8. Ang. verbo, Religiosus, num. 63. ubi addit, quod si extraxit professum, satisfaciat ipsi, & religioni, at non teneri intrate.

3 Ut tamen quid tenendum sit clarè explicemus, nota quod hac in re considerandum est, an retractus sit volens ingredi, vel nouitius, vel professus: secundo an retractus sit solis precibus, vel vi, dolo, aut metu: tertio an restituendum sit aliquid ipsi retracto, & an etiam religioni aliquid sit restituendum. Sit ergo

4 Prima conclusio: qui sine vi, & fraude etiam animo nocendi retractat ab ingressu volentem ingredi, vel nouitium, non teneri lege iustitiæ aliquid ipsi, vel religioni restituere, sed teneri lege charitatis ipsi consulere bonum, quando absque iusta causa id persuaserit. Probat, quod non ipsi, quia volenti, & consentienti non fit iniuria: quod non religioni, quia non fit ei iniuria, ante votorum enim acceptationem, quæ per professionem fit, nullum ius habet in illum: nec animo nocendi inducit restituendi obligationem, quando exterius non inferat damnum contra iustitiam: quod autem lege charitatis teneatur, patet, quia delinquit contra charitatem auertendo à profectu spirituali absque iusta causa. Sic tenent Soto lib. 4. de iustit. quæst. 6. art. 3. ad 2. Bañes 2. 2. quæst. 43. art. 4. Aragon 2. 2. quæst. 6. art. 2. ad 4. fol. 178. Ledesma 2. 4. quæst. 18. art. 2. dub. 1. fol. 239. pag. 4. & sequenti. Nauarra lib. 2. de reit. cap. 2. n. 13. 14. 15. fol. 52. 53. Salon 2. 2. quæst. 62. art. 2. controuers. 3. & docti recentiores.

5 Hinc fit non teneri in hoc casu restituere damna temporalia inde sequuta: quia non fuit per iniustitiam illorum causa. Colligitur ex eisdem Doctoribus, & tenet Nauarra, ibi num. 20.

6 Secunda conclusio: qui sine vi, & fraude extraxit professum à religione, nihil teneri restituere ipsi, nec religioni. Probat, non ipsi, quia scienti, & volenti non fit iniuria: quod non religioni, probatur primò: non teneri lege iustitiæ restituere personam illam; quia religio non habet ius iustitiæ ad personam, non enim per professionem se obligat monasterio ex iustitiâ, sicut obligatur seruus suo domino, sed obligat se ex voto obedientiæ, quod religionis actus est, cuius signum est, quod seruus est propter dominum, in eiusque utilitatem, & sic ab ipso vendi potest: at religiosus non est propter religionem, sed hæc propter bonum spirituale illius. Quod non teneri restituere lucrum cessans, vel damnum sequutum, probatur, quia monasterium non habet maius ius ad lucrum, quam ad personam, ex qua proueniebat; ergo sicut ad personam non habet ius iustitiæ, sed solum obedientiæ, & religionis; ita ad lucrum: qui ergo causa est, vt cesset lucrum, vel sequatur damnum, non violat ius iustitiæ, & sic non teneri restituere. Et confirmatur, quia ipse professus, qui efficiat eam causa huius damni, si apostatet, vel in monasterio nollet laborare, non delinqueret contra iustitiam, nec teneretur restituere; etiam si postea per dispensationem ob-

tineret aliquid beneficium, vnde posset satisfaccere: ergo à fortiori non teneretur iudens ipsi, ne laboret, vel vt apostatet. Item, quia licet religio habeat ius spirituale ad præcipiendum religioso, vt legat vel alia ministeria obeat: at horum ministeriorum prouentus expigendum ius non habet, nisi supposita illius voluntate legendi, & efficaci lectione; ergo, Sic Soto, Ledesma, fol. 240. pag. 1. Aragon fol. 178. pag. 2. Salon, & seg. Nauarra dicto cap. 2. n. 22. 23. 24. fol. 55. 56. Lellius lib. 2. cap. 8. dubitar. 3. num. 16. & alij vtri docti. Addit tamen Nauarra eo n. 24. non esse improbable dicere teneri ad aliqualem restitutionem.

Tertia conclusio: qui vi, metu, vel fraude (explicat Soto fraudem, vt dicendo non esse bonam religionem) retractit volentem ingredi, vel nouitium, vel professum, teneri restituere lege iustitiæ ipsi retracto, tollendo vim, vel veritatem doendo, si decipit. Probat, quia ille patitur inuoluntarium, & sic fit ei iniuria. Sic Soto, Ledesma, fol. 240. pag. 1. Aragon fol. 178. dicto 2. Nauarra n. 17. fol. 54. addit Soto fortè etiam teneri ratione iniuriæ illatæ procurare, vt admittatur in religionem: quod sine fortè assuerat Ledesma, ibidem, & alij recentiores magistri.

Sed quid si nolit redire. Aragon ibi dicit teneri lege iustitiæ inducere illum, vt intret, & preces fundere Deo, vt ipsum reducat ad saniorum mentem. Sed decipi, vt nihil enim teneri tunc facere lege iustitiæ, quia tunc iam sciens, & volens patitur damnum illud spirituale. Sic Soto, Ledesma, ibi, & alij.

Maius autem dubium est, an in hoc casu violentiæ, vel fraudis, teneretur aliquid restituere religio.

Quarta conclusio: qui nouitium, vel professum vi, vel fraude extraxit à religione, non teneretur ipse intrare in villo euentu. Probat, quia vota religionis spontanea esse debent, iuxta illud: Si vis perfectum esse, &c. item quia esset intolerabile onus inuitum ad religionem cogere, & ad profitendum, ob idque datur annus nouitatus: vnde quod fecit Raymundus, vii consilium. Sic contra Doctores primæ sententiæ tenent Ang. verbo religiosus n. 63. Nauarra, cap. 12. Hisp. n. 44. Lat. num. 45. Nauarra fol. 54. num. 17. versic. quinto. Ledesma, supra fol. 240. pag. 1. & 2. Soto supra, Aragon supra fol. 178. dicto vltimo. Salon supra, & alij docti neoterici.

Sed an teneretur alij suadere, vt intret in illam religionem, Nauarra supra num. 18. fol. 54. dicit, quod si alter non libenter ingreditur, non teneretur illum subrogare, quia professo libera esse debet: si verò in animo habet, & meo consilio efficaciter ingreditur, tunc lege iustitiæ teneor inducere, quia religio passa est inuoluntarium iniuste: ergo damnificans teneri, si facile potest illud personale damnum refarcire: non autem (inquit) teneretur querere ingressus per ciuitatem; sed si alicuius notitiam haberet, vel facile querere posset, qui esset ad religionem propensius, teneretur eum inducere: & quod teneretur alium inducere, tenet Nauarra, cap. 12. in omnibus summis, n. 44. vltra Doctores primæ sententiæ.

At verius credo ad id non teneri; quia hæc non sunt media ordinata ad restituendum, sed ingressus religionis debet esse omnino spontaneus, & ex Dei vocatione. Sic Aragon, Ledesma, Soto, ibi supra, citati sunt

sunt in quarta conclusione. Salon supra, & alij docti vtri.

13 Addit tamen Aragon ibi, quod licet nunquam teneretur ingredi religionem, at quando tantum esset nocumentum temporale, quod intulit, vt id restituere non possit, teneretur se tradere religioni, vt seruiat: sed decipitur, nunquam enim teneretur aliquis se mancipare alicui perperuò in seruum, ad hoc vt restituat, & sic alij Doctores ad id non obligant.

14 Quinta conclusio: qui vi, vel fraude extraxit professum à religione, qui erat illi utilis in temporalibus, teneretur satisfaccere religioni damnum illud temporale: vt si erat lector Theologiæ, ex quo religio prouentus capiebat, vel erat artifex alicuius officij, ob idque laborabat in religione, & erat ei utilis; compendium enim faciebat religio sumptuum, quos facturus erat cum alio artifice. Ratio, quia cum vis, & fraus causent inuoluntarium, & sic iniustitiam, hic extrahens est causa iniustitiae huius damni. Sic Soto supra, & Ledesma, supra fol. 240. pag. 2. etsi ambo dicant hoc non esse omnino certum: idem determinatè tenent Aragon supra fol. 178. dicto 1. Nauarra supra num. 21. fol. 55. Salon supra, & alij recentiores.

Nota, quod Ledesma, & Soto ibi dicunt non teneri in integrum restituere, sed ad prudentis arbitrium: at Aragon, Salon, & Nauarra ibi dicunt teneri in integrum, quia causam totius damni dedit efficaciter, idque iniuste, quod vetius est, & credo non esse contra Sotum, & Ledesma, hi enim bene dicunt non teneri restituere integrum illud lucrum cessans; poterat enim multis modis impediri, scilicet morte, morbo religioso, contraria voluntate ipsius, &c. & sic quantum valeat hoc lucrum in spe, & tam incertum arbitrabitur prudens, at quantitatem hanc, quam arbitrabitur, integrum debet restituere, sicut comburens messes, quando sunt in spe, non teneretur integrum valorem restituere, sed quod prudens iudicauerit valere in ea spe.

Secundò nota id, quod dixi de extrahente professum, habere etiam verum, quando quis vi, vel fraude extrahit à Societate Iesu eum, qui biennio expleto emittit in ea tria vota; quia licet hæc vota sint simplicia, at per ea verum ius acquirit religio, ac per professionem: vt latè dixi lib. 5. in præcepto Dialog. cap. 1. num. 26. & lib. 7. de matrim. disp. 25. num. 11. & 15. Sic Nauarra supra num. 19. fol. 54.

Tertiò nota, quod monachus ipse professus non potest huius damni restitutionem remittere. Ratio, quia per votum paupertatis abdicauit à se omne dominium, & omne ius pecuniæ compensabile, & transfudit in monasterium, vt dixi lib. 7. summa. Sic docti recentiores à me consulti.

Quartò nota conclusionem, quod scilicet teneretur restituere illud damnum, si extrahens professum, habere verum quantum ad lucrum, quod amisit monasterium, antequam vi, vel dolo extrahens aperiat veritatem, & tollat vim; quia per iniustitiam est causa illius damni. Cæterum talis extrahens si manifestet veritatem, & tollat vim religioso extracto, & religiosus nolit redire ad monasterium, non est certum an lucrum deinde cessans, vel damnum, quod deinde sequitur, teneatur talis extrahens restituere. Quidam aiunt teneri: nam verè per iniustitiam fuit causa huius

damni: ergo si professus non restituit, teneretur extrahens restituere; sicut qui fuit causa, vt aliter iniuste tolleretur beneficium, non satisfaciendo confuendo, vt restituat, licet possit restituere, sed si nolit, teneretur ipse restituere. Sic quidam vir valde doctus, quem ego consuli.

At multo probabilius esse credo non teneri. Ratio, quia in hoc casu ita se habet, sicut si à principio simplici suafione induceret; tota enim iniustitiæ ratio consistebat in violentia, & dolo; ergo hac sublata respectu damni sequentis non est causa per iniustitiam. Item si impediret vim, vel dolo volentem legare alicui, teneretur restituere; at si vim auferat, veritatemque doceat, & restator nolit id legare, non teneretur restituere, quia tota iniustitiæ consistebat in dolo, & vi illata: non autè ea cessante est iniustitiæ in voluntate non legendi; sic in nostro casu tota iniustitiæ est in vi, & dolo, non autem in voluntate non redcundi ad monasterium: sed in hoc solum peccatur contra obedientiam, & religionem. Vnde simile, quod assert contraria sententia, est omnino dissimile, quia ille peccat contra iustitiam retinendo beneficium, cuius ego fui causa: & sic non tota iniustitiæ consistebat in acceptatione. Quare licet suafibus absque vi, & dolo fecissem, vt acciperet beneficium, teneretur restituere, quod non contingit in extrahente professum absque vi, & dolo. Sic ex iunioribus multi viri docti.

Sed nunquid extrahens vi, vel fraude nouitium, vel retractans, vi vel fraude volentem ingredi, teneretur religioni restituere, sicut diximus teneri restituere extrahentem vi, vel fraude professum. Quidam, & satis probabiliter dicunt teneri, quia religio passa est inuoluntarium, idque iniuste extrahendo vi vel fraude nouitium, vel retractandem volentem ingredi, licet enim non habeat ius aliquod in nouitium, vel in volentem ingredi; habet tamen ius iustitiæ ne fiat sibi iniuria impediendo liberam donationem illius lucri, quod ex ingressu prouenire debet; sicut ergo nullum ius habeo, vt alius mihi leget, at habeo ius iustitiæ, ne alius vi, vel fraude impediatur, ne mihi leget; & ideo vi, vel fraude impediens teneretur mihi restituere, vt dicemus infra. Sic Nauarra supra num. 18. fol. 54. Aragon supra fol. 178. dicto 1. Salon supra, & alij non pauci, nec parum periti recentiores.

Addunt tamen aliqui ex his Doctoribus, quod non tanta restitutio faciendâ est, ac quando extractus est professus, quia lucrum est minus in spe, & adhuc minor erit restitutio, quando nondum erat nouitius, sed ingredi proposuerat. Sic Aragon, Salon ibi, & alij, & sic dicit Aragon quòd vi, vel dolo impediens ingredi volentem, vel extrahens vi, vel dolo nouitium, teneretur etiam restituere hæreditatem paternam, in qua successurum erat monasterium, si erat successiois capax, non tamen in totum, quia penderat ex futuro euentu, eritque (inquit) minus restituendum quando nondum ingressus fuerat.

Cæterum satis probabile est nõ teneri restituere monasterio extrahentem vi, vel dolo nouitium, vel volentem ingredi; quia cum religio non habeat ius ad illud lucrum, nisi mediante professione huius; & hic nondum professus sit, & est valde contingens nolle profiteri, valde remotum, & nimis præter intentionem extrahentis,

videtur, quòd cesset illud lacrum monasterio, & nouitius non est propter monasterium: quod non accidit in impediendo legatum, quia immediate, & per se impeditur ibi utilitas legatarij; & confirmatur, quia, vt infra dicemus, occidens debitor non tenetur eius debita soluere, licet ob id creditores non possint debita recuperare, quia valde remotè se habet occidens ad hoc damnus. Item, quia Soto, & Ledesma, citati in quinta conclusi, qui de extrahente vi professum dubitarunt, an teneatur aliquid religioni restituere, in hoc casu non dubitent, quin non teneatur. Atque hæc fuit sententia cuiusdam Magistri fati docti, qui dicebat, se hoc tenere sine scrupulo.

D V B I V M III.

An retrahens filium ne subueniat patri indigentis, & subtrahens Magistro scholasticos, Aduocato suos litigantes, idemque in alijs officijs peccet mortaliter, & teneatur ad aliquam restitutionem.

EX dictis dubio præcedenti infertur aliquorum casuum decisio.

1 Primò quid dicendum sit de eo, qui est causa, vt filius suo labore sustentans patrem inopem fugiat, vel retrahatur a tali subuentione; dicendum enim est idem, quod dixi de retrahente monachum professum: quòd si absque vi, & fraude id faciat, peccat mortaliter contra charitatem, nõ tamen tenetur restituere, quia filius non tenetur subuenire patri lege iustitiæ, sed ex pietatis virtute, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 101. art. 2. corpore, & ad 1. Si verò vi, aut fraude, tenetur patri restituere damnus, sicut diximus de vi auferente professum, & colligitur ex Doctoribus citatis, & tenent Salon citatus *dub. præcedenti*, & alij: vnde subtrahit vi, vel aperta veritate per vim, vel dolum inferentem, si filius nolit subuenire, ad nihil amplius tenetur, sicut diximus de extrahente professum.

2 Secundò infertur, quid dicendum sit de subtrahente alicui magistro scholasticos, ob quod lucri, ac honoris iacturam patitur. D. Anton. 2. p. tit. 2. cap. 2. §. 1. & Ioannes de Ripol, quem refert ibi, & Sylu. *restitutio* 3. q. 1. *dicto* 3. *inuncto dicto* 2. dicunt, quòd si sine fraude retrahat gratia suæ utilitatis, vel scholasticorum ipsorum, non tenetur restituere: secus, si ex odio, & sine causa iusta, & hoc siue retrahat iam audientes, siue audire volentes, licet (inquit D. Ant. & Ripol) quando retrahit audire volentes, non tanta restitutio facienda est. Et Nau. in omnibus summis cap. 25. num. 57. absolute dicit teneri restituere, quando cum notabili damno magistris, vel ipsorum scholasticorum subtrahit. Sed dicendum est, sicut de extrahente professum, quòd si extrahit tales scholasticos, absque vi, & fraude, non tenetur restituere, quia non infert ipsis damnus per iniustitiam, cum scienti, & volenti non fiat iniuria: nec magistro, quia non habebat ius iustitiæ ad ipsos: si verò vi, & fraude, tenetur tam ipsis, quam magistro nocentem illatum restituere, vt bene dixit Nauar. quia caufatur tunc inuoluntarium, & sic iniustitia: at si auferat vim, & fraudem, & scholasticus nolit audire

ex illo magistro, nihil amplius tenetur restituere.

Sed an sit mortale subtrahere magistro scholasticos absque vi, & fraude.

Dico primò, si id faciat consulens utilitati scholasticorum, quia reuera multo vtilius est ipsis audire ab alio magistro, non peccat, quia ad id ex causa iusta mouetur: sic Ripol, quem refert, ac sequitur D. Anton. 2. p. tit. 2. cap. 2. §. 1.

Secundò dico, si id faciat consulens suæ utilitati, quia scilicet ipse est magister, vel utilitati alterius magistris consulens, quia scilicet vult, vt ab illo audiant, tunc si scholastici illi se nulli magistro dedicarant, qui eos libi, vel alij magistro absque vi, & fraude procurat, non peccat, nisi id sit in notabile ipsorum scholasticorum damnus. Ratio, quia illi scholastici sunt vagi, & sub nullo magistro, & licitum est vnicuique suam utilitatem medijs licitis procurare. D. Anton. & Ripol ibi.

Tertiò dico, si iam illi scholastici additi erant alicui magistro, à quo audiebant, est peccatum mortale illos sic retrahere cum notabili damno præceptoris; est enim contra proximi charitatem, qui quoddam ius in illos discipulos habebat, illos subtrahere cum notabili iactura honoris, & lucri temporalis ipsis. Sic Ripol, & D. Anton. ibi, facit pro hac sententia Nau. in omnibus summis cap. 25. num. 57. vbi hæc dicit: Peccat mortaliter magister subtrahens alij magistro discipulos cum notabili damno profectus eorum, vel honoris doctoris. Et Alcozer *summa* cap. 27. fol. 90. vbi de peccatis doctorum, & magistrorum hæc dicit: Peccat mortaliter el maestro, que quita los oyentes à otro maestro con daño notable syyo. & Caiet. verbo, *magistrorum peccata*, & Atm. verbo *Magister* n. 1. dicunt peccare mortaliter auferentem alij discipulos in damnus notabile ipsorum auditorum, & magistris.

Tandè ex his infertur, quid dicendum sit in casibus similibus, v.g. eius, qui Aduocato subtrahit suos litigantes, tonfori, aut alij cuiuscumque sit officij, suos parochianos, mercatori suos correspondentes, & emptores, qui ad ipsum semper concurrunt; atque hoc est iam maximè stabilitum, ac de more, & c. in omnibus enim his eadem est ratio quo ad peccatum, & restitutionem, ac in subtrahente magistro scholasticos.

D V B I V M IV.

An damnificans in bonis spiritualibus intrinsicis naturalibus, siue à natura ingentia sint, vt in intellectu, vel memoria insatando aliquem, aut memoria priuando aliquo veneno, siue sint acquisita, vt sunt scientia, & artes, teneatur restituere.

SI conclusio; eadem est ratio de lædente in his bonis, ac de lædente in bonis corporalibus; quare sicut hic tenetur restituere, ita & ille. Sic Nauar. lib. 2. de restit. c. 2. num. 3. fol. 49. Ledesma 2. 4. q. 18. art. 2. *dub. 1. fol. 241. pag. 1.* Hinc fit

Primò quòd qui hominem demeraret, vel venenis memoria priuaret, vel per vim, & fraudem à literarum studio auerteret, teneretur arbitrio prudentis damnus refarcire. Sic Aragon

2. 2. q. 62. art. 2. fol. 179. pag. 1. Ang. *restitutio*. 4. *vers. animam ledens*. Soto 4. de iust. q. 6. art. 3. ad 1. Mercado lib. 6. de contract. cap. 3. vbi addit, quòd pro damno demerentationis vltra alia damna sequuta tenetur aliquid restituere: sed in hoc idem dicendum est, quòd dicemus infra pro damno vitæ ablata: tenetur insuper expensas facere pro Medico, & medicinis, vt ad sanitatè restitatur, & alia damna restituere, vt si se & familiam sua arte, & labore sustentabat, & c. vt bene Mercado ibi.

3 Secundò infertur, quòd qui falsam doctrinam docuit, tenetur lege iustitiæ reuocare proximum ab errore, quia iniuriam irrogat decipiendi. Sic Nauar. c. num. 3. fol. 49. Caiet. verbo *restitutio*. c. 7. *fine*. Sylu. *restitutio*. 3. q. 1. Nau. in omnibus summis c. 14. n. ultimo. Aragon *dicto* art. 2. fol. 177. pag. 2. ad 3. Ledesma. *dicto* art. 2. *dub. 1. fol. 241. pag. 1. & 2.* vbi idem dicit de docente falsum etiam in speculabilibus; & addit, quòd si iam non potest reuocare falsam doctrinam, tenetur pecunia ad arbitrium prudentis compensare errorem, sicut famam, vel vitam ablatam: sed an hoc sit verum, videbimus infra, vbi disputabimus, an damnus vitæ, vel famæ ablata sit pecunia compensandum. An verò hoc corollarium habeat verum, quando quis inculpatè falsum docuit, dicam dubio sequenti.

4 Nota primò, quòd Caiet. *dicto* cap. 7. *fine*, dicit teneri hunc restituere docendo veritatem, vel significando falsa esse, quæ docuerat; sed hoc sic accipiendum est, si ex officio tenebatur docere, non fat est dicere esse falsa, quæ docuit, sed tenetur lege iustitiæ docere veritatem, vt si erat Confessorius, Aduocatus, & c. Si verò ex officio non habet, satis est significare esse falsa, quæ docuit. Sic Nauar. *supra* n. 4. fol. 49. & 50.

5 An verò ex lege charitatis teneatur docere verum hic, qui non tenetur ex officio dicere, quòd si esset cognitio ad salutem, & finem supernaturalem necessaria, tenetur ex præcepto correctionis fraternæ, & sic ex charitate; si verò esset cognitio naturalis artis, vel scientiæ, nulla lege tenetur: vnde non peccat, qui suam artem, vel vtilem cognitionem prudenter occultat; & tantum suis filiis eam tradit, quia non tenetur lege iustitiæ, cum non accipiat stipendium pro ea docenda: nec lege charitatis tenetur eam omnes docere, nisi forte, quando talis est ars, vt esset in republica simpliciter necessaria, & communibus remedijs, vel alia via succurri non potest. Sic Nauar. *supra* n. 4. §. 6. immeritò tamen reprobat ibi Merinam C. de restit. q. 30. *sub finem*, fol. 96. pag. 4. quia dicat esse monopolium, & peccatum nolle docere suam artem nisi filiis, id enim non dicit Merina, sed esse monopolium, & contra iustitiam, si qui aliquam artem, aut medicinam norunt, inter se conueniant, vt eam non nisi filios, aut nepotes doceant: quod verissimum est, & habetur etiam *parita* 5. tit. 7. l. 2. nec est contra dicta, quia aliud est, nolle me vendere, nisi tali modo, & pretio, quod potest esse licitum: & aliud est conuenire cum reliquis venditoribus, vt non nisi tali modo, & pretio vendant: quod monopolium, & iniustum est. Sic aliud est, nolle me docere meam artem nisi meos filios, quod, vt dixi, est licitum: aliud me cõuenire cum reliquis, ne doceamus, nisi nostros filios, quod monopolium, & iniustum est.

Secundò nota, quòd dum diximus in secundo corollario docentem falsum teneri reuocare ab errore, intelligitur quando esset veritas alicuius momenti: vnde qui mentitur feminando nouitates, falsosque rumores, non tenentur docere verum, vel ab errore reuocare, si aliud damnus inde non sequatur, quia de his homines parum curant; nisi forsam haberet ex officio, aut stipendium acciperet; vt assolent nonnulli domini pretium aliquod Matrivi, aut Romæ alicui exhibere, eo quòd ipsos moneat rerum, quæ de nouo contingunt. Sic Nau. *supra* n. 7. fol. 50. At si res leuis esset, non tenetur restituere, etiam qui tenetur ex officio, vt si in re aliqua purè logica, vel philosophiæ docuit falsum. Ita docti recitiores magistris.

Tertiò infertur, quòd habens docendi officium, si sua negligentia ignorantem discipulum parit, & qui accipit famulos, vt suam artem doceat, vel scribere, & c. non bene docet, tenetur damna inde sequuta refarcire, & illam artem, vel scientiam, ad quam tenebatur ex officio, docere. Sic Nauar. *ibi* n. 3. & 4. fol. 49. Ledesma. *supra* fol. 241. pag. 1.

An verò sit mortale scienter docere falsum in speculabilibus. Quidam dicunt non esse mortale. Sic videtur tenere Nauar. in omnibus summis cap. 23. n. 34. vbi dicit, quòd scienter impugnare veritatem spectantem ad fidem, vel ad salutem animæ, vel corporis, esse mortale, alias autem veritates, solum esse veniale. Sic etiam videtur tenere in omnibus summis cap. 25. n. 57. vbi dicit esse mortale magistro scienter docere falsum, quando est in notabile damnus temporale, vel spirituale.

Alij verò nimis strictè loquuntur, dicuntque esse mortale scienter impugnare veritatem, & falsum docere, quia talis nocet intellectus perfectioni. Sic Arm. verbo *Magister*, n. 1. & verbo *contendere*. n. 1. Alcozer *summa* cap. 27. vbi de peccatis magistrorum; & Caiet. verbo, *Magistrorum peccata*, vbi dicit esse peccatum mortale in omnibus scibilibus docere falsum: sicut in aliquo singulari, quia singularia non sunt scibilia, nec spectant ad intellectus perfectionem.

Dico tamen primò, quòd docere falsum in speculabilibus, vel veritatem speculatiuam impugnare non spectantem ad fidem, vel mores, iudicandum est iuxta naturam veritatis, quæ impugnetur: & si veritas est talis, quòd eius mendacium esset perniciosum, erit mortale, secus autem veniale. Sic Caiet. in *summa*, verbo *consentio*.

Hinc infero, quòd docere falsum circa veritates speculatiuas vniuersales, quæ sunt velut principia, & fundamenta, ex quibus multæ veritates particulares pendunt, est mortale: ratio quia (vt ait Caiet. in *summa*, verbo *Magistrorum peccata*) mentiri in his quæ ad intellectus perfectionem spectant, est valde perniciosum, quia nocentem (inquit) in bonis intellectus non est minus, quàm in bonis temporalibus. & in hoc conuenio cum Arm. Alcozer, Caiet. verbo *Magistrorum peccata*, citatis pro secunda opinione, & tenent etiam Caiet. 2. 2. q. 38. art. 1. & Bañes ibi.

Secundò infero, quòd communitè, & frequenter docere falsam doctrinam in his speculabilibus, est mortale, quia nõ est modicum intellectus damnus, sicut contraria scientia est magna ipsius perfectio, pro hoc sunt Doctores citati in præcedenti corollario, & tenent etiam Victoria, & alij.

13 Tertiò infero, quòd impugnare vnam, vel alteram veritatem, vel docere vnum, vel alterum falsum in his speculabilibus, quæ non sunt fundamenta multarum veritatum, non est mortale, sed veniale: & in hoc conuenimus cum Nau. citato pro prima sententia, quia non fit graue damnus intellectui. Sic Victoria, & alij, colligiturque ex Caiet. *locus citatis*.

14 Secundo dico, quòd docere falsum in scibili- bus non ex proposito, & scienter, non est mortale, nisi sequatur magnum damnus ex incuria, & temeritate Doctoris: tunc enim reducitur actum in naturam mendacij perniciosi voliti, tanquam non curauerit in aliorum damnus mentiri. Sic Caiet. *summa verbo, magisteriorum peccata*. Arm. *verbo magister n. 1.*

DVBIUM V.

An Confessarius, vel Medicus, vel Aduocatus, vel quilibet alius docens falsum, dånque malum consilium, ex quo damnus petenti consilium, alijque sequitur, quando id bona fide, & inculpate fecit, teneatur, si postea comperiat veritatem, lege iustitiæ docere verum, & sic, si non doceat, teneatur restituere.

1 Aliqui censent respectu pristini erroris tantum teneri ex charitate docere verum: at respectu nouamenti futuri teneri ex iustitiâ, aliàs teneri restituere damna quæ sequuntur. Ratio, quia est causa illorum: & licet à principio fuerit materialiter & præter intentionem causa, at ubi rescit veritatem, iam est formaliter, & ex intentione causa, cum potuerit docere verum. Sic Aragon 2. 2. q. 62. art. 1. fol. 177. pag. 2. in solutione ad 3. & teneri ex iustitiâ dicit Salon eodem art. 2. con- tron. 1. fol. 62. 1.

2 Caterum verius esse credo non teneri docere verum lege iustitiæ, sed sola charitatis lege, & sic, si non doceat, non teneri restituere: & hoc quando dum cognouit veritatem, cessaret iam consulenti officium; quia scilicet iam absoluerat confessionem, vel iam non ipsi medebatur, vel non erat iam suus Aduocatus. Ratio, quia hic non teneri ratione rei acceptæ, vt patet, cum nihil alienum sit apud ipsum, nec ex re aliqua accepta sit factus locupletior, nec etiam ratione iniuste acceptionis: quod probatur, quia hic duplex interuenit actio, altera positua, scilicet dandi consilium, & hæc manifestè non obligat restituere, quia non fuit iniusta, sed inculcata: altera negatiua, scilicet tacendi post cognitam veritatem; & quòd hæc non obliget ex iustitiâ, probatur, quia tacens, & non obtans, non teneri restituere, nisi quando tenebatur ex officio loqui & obtare, at hic non teneri ex officio, quia iam functus erat officio suo: vnde falsum est, quòd sit causa formaliter, & ex intentione, quia actio positua non fuit nisi materialiter, & præter intentionem causa, & post cognitam veritatem nulla est actio positua, sed negatiua, scilicet tacere, quæ etiam non est causa voluntaria, & ex intentione, quia licet posset loqui, at non teneri ex iustitiâ; & sic damna non censentur volita contra iustitiâ. Et confirmatur, quia si bona-

fide accepissent à fure vas futurus donatione, & alij ego donassem ea occasione, quæ nisi occurreret, nil eram donaturus, qui postea cognita veritate non manifestarem domino apud quem erat vas, non teneri restituere, quia in acceptione non peccauit, nec vas erat apud me, nec ex illo factus sum locupletior, nec lex iustitiæ cogebat me manifestare, apud quem erat: ergo similiter in nostro casu. Sic colligitur ex Caietano, *verbo, restituitio c. 7. sine*, ubi sic dicit: *si data opera docuit falsum, teneatur docere verum, vel aperire falsitatem lege iustitiæ; si vero docuit falsum, putans esse verum, non teneatur lege iustitiæ*. Idem Nauarr. *lib. 2. de restit. c. 2. n. 2. fol. 49.* & Sylu. *restituitio 3. q. 1.* solum obligat tantum consilium malum, non adhibita diligentia, quia ignorantia crassa est prope dolum, licet non explicet Sylu. an cognita veritate teneatur ex iustitiâ deinceps caere damna.

Hinc infertur, quòd Medicus, qui inculpate dedit consilium alicuius medicinae fundende infirmo, quam postea, cum non est Medicus eius, videt esse lethalem, & non admonet, non est irregularis, licet alter moriatur, quia tantum peccat non admonendo contra charitatem, vt probatur, at non impediens mortem, tunc tantum est irregularis, quando ex iustitiâ, & officio tenebatur impedire, vt constat ex sententia communi in materia de irregularitate; & si infirmus sit clericus, non erit excommunicatus, nisi concurrant conditiones requisitæ, vt non defendens clericum, quando ex officio non tenebatur defendere, sit excommunicatus, de quibus conditionibus in materia de excommunicatione.

DVBIUM VI.

An qui teneatur ex officio docere verum, vt Confessarius, vel alius Doctor consultus, si doceat falsum ex negligentia, & culpa lata, ac mortali circa rem, quæ non obligabat ad soluendum, lege iustitiæ teneatur restituere.

2 Exemplum esse potest: dixit Confessarius penitenti non teneri implere aliquod votum de danda elemosyna, vel male commutauit, vt de danda elemosyna centum aut sorum commutauit in orationem Dominicam, & Angelicam quinque recitandam, & hæc putans benefacere, sed cum ignorantia sit crassa, peccauit mortaliter, & iam alter abiit, nec poterit Confessor ipsum inuenire, vt doceat verum, an teneatur Confessor restituere illam elemosynam, quam alter vouerat.

Et videtur teneri, quia si dolo, vel metu faceret, vt votum non impleat, teneri restituere: licet enim alter non teneatur legi iustitiæ, sed religionis, votum implere, & sic pauperes non habeant ius iustitiæ; at habent ius iustitiæ, ne fraude obligatio voti impediatur, vt dixi in precedentibus, at hic Confessor, vel Doctor fraudem fecit; illa enim fraus fuit, & alter malo consilio deceptus putans sibi licere non implere, non impleuit. Et sic videtur tenere Sylu. *restituitio 3. q. 1.* ubi dicit, quòd damni alicui consilium non adhibita diligentia, si est peccati alterius occasio, teneri restituere, quia ignorantia (inquit) crassa prope dolum est. Et confirmatur, quia si ex tali culpa,

culpa, & ignorantia faceret vt alter non restitueret, casu, quo restituere teneret, teneretur secundum omnes restituere, vt infra dicemus.

3 Nihilominus dicendum est, quòd licet, quando alter tenebatur lege iustitiæ restituere, vel ad aliquid aliud, consulens non excusabitur à restitutione ex lata culpa, & mortali, vt infra dicemus: at quando alter non tenebatur ad id lege iustitiæ, vt in casu proposito voti, & aliis huiusmodi, male consulens, vel retrahens à bono, ex lata culpa, & ignorantia, quæ est culpa mortalis, non teneri restituere illi, quem damnificauit, v. g. pauperibus elemosynam illam promissam, legatum faciendum, à quo retraxit, &c. Ratio differentia, quia in priori casu peccat consulens contra iustitiâ in ordine ad damnificatum, perinde enim est, ac si sciens, & volens male consulere, cum ignorantia illa crassa non tollat voluntarium: at in posteriori nulla est ratio iniustitiæ in ordine ad damnificatum, quia sola ratio iniustitiæ interuenit, quando per vim, & dolum tollitur libertas volenti legare, vel implere votum, quia tunc iniuriòse consensus ab inuito extorquetur: at consulens male, ex ignorantia crassa, nec intendit decipere, nec iniuriòse consensum ab inuito extorquere. Et sic tenet Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 2. num. 3. fol. 49.*

4 Secundo tamen dico, quòd teneri docere verum lege charitatis, quando consulens non tenebatur ex officio; si verò tenebatur ex officio, vt Confessarius, teneri lege iustitiæ. Ratio, quia in ordine ad preteritum consilium in confessione tenebatur Confessor lege iustitiæ docere quid facere tenebatur, illi umque ad id obligare, cum officium Confessarij sit hoc, à quo non excusatus est, quia illa ignorantia fuit culpabilis, ergo.

DVBIUM VII.

An audire detractionem sit peccatum mortale, quoties ipsa detrahitur peccatum mortale est.

1 Sic prima conclusio, vt in plurimum solum est peccatum veniale audire detractionem, & non resistere detrahenti ex verecundia, vel leui timore, vel alia minus sufficienti causa. Ratio, quia leuis iniuria frogatur proximo ex sola auditione, quando non complacet audiens, nec est detractionis causa. Ita D. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4. Nauarr. *e. inter verba, coroll. 40. n. 547.* Caiet. *verbo, detrahitio*. Arm. *ibi n. 3.* Sotus *lib. 5. de iust. q. 10. art. 4.* Cord. *in addit. ad Sotum, de regendo secreto, membro 4. q. 4.*

2 Secunda conclusio: In aliquibus casibus est peccatum mortale. Primus casus est, quando delectatur propter odium, detractione alterius. Ratio, quia congaudet de graui detractione famæ proximi, quæ peccatum mortale est. Secundus est, quando inducit ad detractionem, requirendo, instigando, vel signa gratificationis exhibendo, propter quæ detrahitio verisimiliter futura est. Tertius, quando videt damnus notabile imminere proximo, vel reipublicæ, vel alteri ex detractione cui ipse potest resistere. Ratio, quia charitas obligat sub mortali ad defendendum rem familiarum proximi, si possumus, nedum famam. Quartus, quando teneri ex officio impedire, quia scilicet detrahenti præest, vt si est ipse Præ-

latus. Hos omnes casus docent D. Thomas, Caiet. Soto, Arm. Nauarr. *coroll. 40. locus citatis*, & Nauarr. *Latin. & Hisp. in summa cap. 18. Latin. n. 37. Hispan. num. 36.* Caiet. 2. 2. q. 73. art. 4. Syluest. *verbo detrahitio, q. 2.* Ang. *num. 5.* Pedraza 8. *præcepto, 5.* Insuper duos priores casus docet Cord. *ubi supra*, & Adrianus *quodl. 1. ar. 2. lit. C.* Alcozer in *summa cap. 22.* ubi etiam ponit tertium casum.

3 Circa hos casus nota aliqua. Primò nota in secundo casu teneri audientem detractionem ad famæ restitutionem eodem pacto, quo ipse detrahens. Ratio, quia est causa talis damni. Sic Cord. Adrian. *ubi supra*. Nauarr. *ditto coroll. 40. num. 545.*

Secundo nota circa tertium casum. Alcozer *ubi supra* ponit exemplum, quando ex iis, quæ detrahens incipit dicere, credit alter aliquid graue contra proximum dicendum, quod ipse impedire posset. Insuper potest esse exemplum, si proximus coram aliis me audiente grauius in famam, ita vt coram illis grauius eius fama lædatur, & possum obuiare. Ita Ledesm. 2. 4. q. 18. art. 2. fol. 247. pag. 3. Caiet. *verbo detrahitio, ubi addit; quoniam hic tantum materialiter, & per accidens est causa detractionis alterum, scilicet non resistendo, non statim præcipiendam esse sententiam, & damnam ad mortale, licet fama proximi fuerit notabiliter læsa, quoniam si audientia animus prius fuit, non apparet hoc negligentia mortalis, cuius malum si aduertisset, cauisset.* Hæc Caiet. *ibi.*

Tertiò nota circa quartum casum, inter eos, qui tenentur ex officio resistere detractioni, numerare Nauarr. *summa Latina, & Hispana ubi supra*, patrem respectu filij, magistrum respectu discipuli, & iudicem respectu subditorum: & Pedraza refert etiam patrem respectu filij, & herum respectu famulorum.

Tandem nota aliquos addere alium casum, in quo dicunt esse peccatum mortale audire detractionem, scilicet quando ex timore humano non resistitur. Ita D. Thom. Syluest. *ubi supra*. Sed hic casus non differt à positio, intelligitur enim tunc esse mortale non resistere ex timore humano, quando tenebatur ex præcepto sub mortali resistere, quod tantum euenit in casibus positio. Sic Sotus, Caietanus, Arm. Ang. *ubi supra*. Syluest. *verbo, timor.*

CAPVT IV.

De iniurijs, & damnis in corpus proximi per homicidium, & mutilationem.

SUMMARIUM.

- DVB. I. An pro damno naturali illato in vita, vel membris corporis teneatur illud inferens aliquid restituere, vel an solum, quando in bonis temporalibus inde damnus aliquod sequitur est.
2. An homicida, vel mutilator teneatur restituere damna inde sequuta, & lucrum cessans.
3. Quibus hereditibus defuncti teneatur homicida restituere damnus, & lucrum cessans.
4. An homicida teneatur soluere debita, quibus occisus astritus erat, quæ poterat probabiliter viuens creditoribus soluere, at morte subsequens non poterat soluere.

5. An si homicidium quod Petrus commisit, imputetur alteri innocenti, qui ob illud est captus, vel damnatus, teneatur homicida aliquid satisfacere illi innocenti, cui ipse homicida nihil imposuit, nec consuluit, ut imponeret.
6. An si homicida penam talionis subeat, id est, morte damnetur, alius teneatur restituere.
7. An sit compellendus homicida restituere damna illata, licet constitutus in gravi necessitate restituenda.
8. An qui ignorantia concomitante aliquem occidit, teneatur restituere.
9. An qui se defendens, excedens moderamen inculpatae ruelae, occidit, ita ut peccet mortaliter, teneatur restituere.
10. An quando aliquis provocat alium ad singulare certamen, si provocatum occidat, vel laedat, teneatur illi, vel heredibus damna dicta restituere? Et quid si provocans interficiat provocantem?
11. An quando homicida non restituit ante mortem damna, qua tenebatur restituere, teneantur eius heredes ea restituere.
12. An possit percussus remittere homicida damna antequam moreretur.
13. An scemina cancro, vel alio morbo gravissimo in reverendis laborans, teneatur sustinere curari a chirurgis.

DUBIUM I.

An pro damno naturali illato in vita, vel membris corporis teneatur illud inferens aliquid restituere, vel an solum quando in bonis temporalibus inde damnum aliquod sequutum est.

DPLEX est sententia. Prima dicit teneri restituere. Probatur, quia ad iustitiam commutativam pertinet non tantum reddere iustum, quod consistit in indivisibilibus, id est, aequalens, sed etiam reddere possibile, quando non valetis reddere aequalens, & hoc aut in eodem genere rerum, vel in alio, maxime cum pecunia sit pretium omnium rerum, v. g. quis debet infinitam pecuniam, nequit totam solvere, teneatur solvere partem sibi possibilem: & si debet equum, quem iam non habet, teneatur solvere pretium pecuniarium; ergo licet vita inestimabilis sit ad aequalitatem, teneatur restituere occidens, vel mutilans id, quod potest arbitrio boni viri. Sic tenent D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 1. Scotus 4. dist. 15. q. 3. Adrian. 4. q. finali. de restitut. Maioris 4. dist. 15. q. 14. Palud. 4. dist. 15. q. 2. art. 2. Soto 4. de iustit. q. 6. art. 3. ad 3. Ledesma. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 2. & paulo ante dubium 2. Caiet. verbo restitutio, cap. 2. Arm. ibi num. 21. Ang. restitutio 1. §. homicida. Salon 2. 2. q. 62. art. 1. D. Thom. fol. 183. pag. 2. Metina lib. 1. sum. cap. 14. §. 30. fol. 159. pag. 2. Angles floribus 2. p. q. de restit. fama. sine fol. 218. Ludovic. Lopez lib. 1. instruat. noui cap. 71. per totum. Couarr. 2. variat. cap. 10. num. 7. vers. teneatur item. Mercado lib. 6. de conversat. cap. 6. Vigu. lib. Instit. c. 5. §. 1. vers. 9. Cord. lib. 1. quest. 3. art. 3. fol. 252. vers. secundum dictum. Syll. restitutio 3. §. 2. particula 1. & multi ex noterioribus doctis magistris.

Nota iuxta hanc sententiam idem esse dicen-

dum de percussione fustibus, vel alapa aliquem, teneatur enim restituere pro iniuria illata pecuniam aliquam arbitrio boni viri, ultra damna temporalia, si qua inde sequuntur. Sic Angles, Mercado ibidem, Alcozer summa cap. 15. Salon d. art. 3. controuers. 12.

Secundò nota idem dicere aliquos Doctores huius sententiae de deformitate causata ex vulnere, quòd scilicet vulnerans ultra damna temporalia teneatur aliquid pro ea restituere. Sic Soto ibi, Cord. ibidem, vers. & idem iudicium est. Salon ea controuers. 12.

Tertiò nota inter hos Doctores non convenire de modo restituendi, nam Scotus supra dicit, sufficienter restituere, si penam talionis subeat, & quòd si eam non subeat, securitatis ageret, eique expediret subicere se iuste morti, siue apud iudicem poenae se committendo, siue iusto in bello pugnando: quòd si hanc tantam satisfactionem nolit subire, teneatur lege iustitiae orationibus, & piis operibus iuvare defunctum. Vide inuisitè attribuitur communiter Soto, quòd senserit teneri penam talionis subire, vel vitam periculo exponere pugnando contra infideles: quòd aperte falsum erat; non enim homicida ad id teneatur, vt bene Sotus, Ledesma, ibidem. Salon d. art. 2. controuers. 4. Syll. restitutio 3. quest. 2. Nauar. cap. 15. Hisp. num. 21. Lat. num. 23. Corduba ibidem, vers. Quòd si queratur. & vers. quoad satisfactionem, ubi bene addit, quòd licet non teneatur, potest tamen licite seruire contritionis ductus, vel animo satisfaciendi in hac vita committere se iudici, vt occidatur. At Scotus non tenet oppositum, sed dicit esse sufficientem satisfactionem, quòd si illam eligere nolit, nec alia via possit, vt bonis temporalibus, teneatur orationibus, & piis operibus satisfacere: & quantum ad hoc, quòd quando alia via satisfacere non potest, siue damnum vitæ, siue cetera, teneatur orationibus, & piis operibus, docent etiam Angles restitutio 1. §. homicida. Adrian. q. vitæ, de restitut. Gabr. 4. dist. 15. q. 15. art. 1. sine. Iulius Clarus pract. criminali lib. 5. §. homicidium, vers. teneatur etiam. Vigu. lib. Instit. cap. 5. §. 1. vers. 9. Rolandus consil. 39. lib. 2. Capua lib. 2. decisio num. cap. 66. num. 3. Aragon 2. 2. q. 62. art. 2. circa solutionem D. Thom. ad 1. fol. 184. pag. 1. sine, & fol. 185. pag. 2. vers. ad secundum, & vers. ad tertium. Salon ibi, controuers. 4. conclus. 3. fol. 636. & fol. 638. dicit, quòd si defunctus non consuluit sibi de sacrificiis, & suffragiis, quia, v. g. intestatus obiit, restituendum est non heredibus pro læsione vitæ, sed ipsi defuncto per suffragia, & orationes; & fol. 639. dicit, quòd in hoc casu non possunt heredes hanc satisfactionem suffragiis, & orationibus faciendam remittere. Imò in fine illius controuersia dicit, quòd occidens serum vitæ pretium, quòd tenetur domino satisfacere, teneatur pro seruo facere suffragia. Et Cord. lib. 1. quest. 3. art. 3. fol. 252. vers. quoad satisfactionem, dicit quòd tenetur scilicet ex charitate.

Ceterum merito impugnatur primum, quòd dicit Scotus, nempe sufficienter satisfacere, si vitam exponat homicida pugnando contra infideles: nam nihil refert parti læsæ ad sui damni reparationem, quòd ille morte voluntaria velit occumbere. Sic Nauarra lib. 4. de restitut. cap. 1. num. 97. fol. 439. merito etiam impugnatur ab aliquibus, qui tenent primam sententiam positam, secundum

secundum quòd dicit Scotus, quem reliqui citati sequuntur, nempe quòd aliquando teneatur orationibus, & suffragiis restituere, quia cum res spirituales, & sacre pretia vitæ, honoris, aut alterius temporalis rei non sint, non tenetur quicquam in eis restituere, restitutio enim tendit ad faciendam æqualitatem in rebus eiusdem ordinis. Item quia quòd debetur ex natura restitutionis pro iniuria, omnibus est debitum, quibus similis fit iniuria, sed restitutio in spiritualibus nequit omnibus occisus fieri, vt infidelibus, ergo. Sic tenent Nauarra lib. 4. de restit. c. 1. n. 98. fol. 439. Ludou. Lopez 1. p. instruat. noui, cap. 71. vers. prater damna. Soto 4. de iust. q. 6. art. 3. ad 3. vers. Quando verò. Nau. summa tit. ad leg. Aquil. Hostiensis summa tit. de danno dato, n. 5. Anton. Gomez alios referens tomo 3. var. c. 6. n. 12. Nau. summa c. 15. Hisp. n. 19. 20. Latina noua n. 22. Aimò consil. 119. n. 5. Nauarra lib. 4. de restit. c. 1. à n. 80. fol. 433. Angles floribus 2. p. q. de restit. bonorum corporis, dub. 4. fol. 334. & multi ex recentioribus, vt refert dicens esse satis probabilem sententiam Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 4. fol. 633. 639. & ex recentioribus quamplurimi, & licet Nauar. videatur sibi contradicere tenere contrarium in omnibus summis c. 18. n. 43. at c. 17. n. 90. in omnibus summis se explicat, quòd intelligit esse recompensam faciendam pro damno temporali tantum inde sequuto.

Hinc fit contra primam sententiam, quòd vulneras, vel fustibus, vel alapa percussus aliquem, non tenetur pro iniuria compensationem pecunia facere, sed tantum pro damnis temporalibus, si qua inde sequuntur. Sic Nau. ibi n. 80. & omnes Doctores huius secundæ sententiæ idem debent dicere, licet tantum loquantur de vulnere. Idem tenent aliqui, vt refert Salon dicto art. 2. controu. 12. & ratio est eadem, quia hæc damna non sunt eiusdem ordinis cum pecunia, & sic non possunt ea compensari.

Aduerte tamen, quòd quando in his læsionibus miscetur iniuria in honore, ea compensanda est iuxta modum quòd dicemus infra læsionem in honore restituendam esse, vt petendo veniam, &c. quòd omnes fatentur, etiam Doctores primæ sententiæ, dicentes læsionem naturalem esse pretio compensandam, aiunt enim præter hanc compensationem, etiam honorem compensandum esse, quando is læsus est. Sic Soto dicto art. 3. in solutione ad 3. vers. secundò prater. Cou. 2. var. c. 10. n. 7. vers. teneatur. Ledesma, dicto dubio 2. Cord. lib. 1. quest. 31. art. 3. vers. quo ad satisfactionem. Caiet. 2. 2. q. 72. art. 3.

Secundò infertur contra Doctores etiam primæ sententiæ non esse maiorem restitutionem faciendam, quo dignior est persona occisa: immo plus tenetur restituere, qui foretorem, aut alium artificem necat, quam qui nobilem virum, licet hic grauius peccet: ratio, quia hæc restitutio non est pro damno vitæ ablata; sic enim maior esset faciendâ pro vita hominis literati, & nobilis, eius enim vita est pretiosior: sed fit pro damno temporali inde sequuto, & communice hoc maius est, quando artifex mechanicus necatur. Sic tenentur dicere Doctores. omnes secundæ sententiæ, & tenent expressè Nau. summa c. 15. Hisp. n. 22. Lat. n. 24. Maioris 4. dist. 11. q. 15. sine. Nauarra lib. 4. de restitut. c. 1. n. 93.

lògè alterius, ac altioris ordinis sunt, quam pecunia compensari possunt, non tenetur damnum hoc naturale pecunia compensare. Nec obstat ratio in contrariū adducta pro prima sententia, quòd non potens aequalens, tenetur quòd potest restituere, vt debens infinitam pecuniam, &c. nam id verum est in rebus eiusdem ordinis, & habentibus inter se proportionem: & licet inter finitum, & infinitum non sit proportio, est tamen inter pecuniam solutam, & partem infinitæ pecuniæ debita: proportio, & commensuratio: at inter vitam, & bona temporalia nulla est. Sic tenent glof. lex hac. ff. si quadrup. paup. vers. non recipiat. & ibi Albericus glof. c. 1. de iniur. vers. operas. vbi Panor. n. 7. Azo summa tit. ad leg. Aquil. Hostiensis summa tit. de danno dato, n. 5. Anton. Gomez alios referens tomo 3. var. c. 6. n. 12. Nau. summa c. 15. Hisp. n. 19. 20. Latina noua n. 22. Aimò consil. 119. n. 5. Nauarra lib. 4. de restit. c. 1. à n. 80. fol. 433. Angles floribus 2. p. q. de restit. bonorum corporis, dub. 4. fol. 334. & multi ex recentioribus, vt refert dicens esse satis probabilem sententiam Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 4. fol. 633. 639. & ex recentioribus quamplurimi, & licet Nauar. videatur sibi contradicere tenere contrarium in omnibus summis c. 18. n. 43. at c. 17. n. 90. in omnibus summis se explicat, quòd intelligit esse recompensam faciendam pro damno temporali tantum inde sequuto.

Hinc fit contra primam sententiam, quòd vulneras, vel fustibus, vel alapa percussus aliquem, non tenetur pro iniuria compensationem pecunia facere, sed tantum pro damnis temporalibus, si qua inde sequuntur. Sic Nau. ibi n. 80. & omnes Doctores huius secundæ sententiæ idem debent dicere, licet tantum loquantur de vulnere. Idem tenent aliqui, vt refert Salon dicto art. 2. controu. 12. & ratio est eadem, quia hæc damna non sunt eiusdem ordinis cum pecunia, & sic non possunt ea compensari.

Aduerte tamen, quòd quando in his læsionibus miscetur iniuria in honore, ea compensanda est iuxta modum quòd dicemus infra læsionem in honore restituendam esse, vt petendo veniam, &c. quòd omnes fatentur, etiam Doctores primæ sententiæ, dicentes læsionem naturalem esse pretio compensandam, aiunt enim præter hanc compensationem, etiam honorem compensandum esse, quando is læsus est. Sic Soto dicto art. 3. in solutione ad 3. vers. secundò prater. Cou. 2. var. c. 10. n. 7. vers. teneatur. Ledesma, dicto dubio 2. Cord. lib. 1. quest. 31. art. 3. vers. quo ad satisfactionem. Caiet. 2. 2. q. 72. art. 3.

Secundò infertur contra Doctores etiam primæ sententiæ non esse maiorem restitutionem faciendam, quo dignior est persona occisa: immo plus tenetur restituere, qui foretorem, aut alium artificem necat, quam qui nobilem virum, licet hic grauius peccet: ratio, quia hæc restitutio non est pro damno vitæ ablata; sic enim maior esset faciendâ pro vita hominis literati, & nobilis, eius enim vita est pretiosior: sed fit pro damno temporali inde sequuto, & communice hoc maius est, quando artifex mechanicus necatur. Sic tenentur dicere Doctores. omnes secundæ sententiæ, & tenent expressè Nau. summa c. 15. Hisp. n. 22. Lat. n. 24. Maioris 4. dist. 11. q. 15. sine. Nauarra lib. 4. de restitut. c. 1. n. 93.

Tertiò

11 Tertio infertur contra Doctores prima sententia, nihil esse restituendum homini libero pro deformitate resultante ex vulnere; quia hoc est damnum corporale, quod in homine libero non est estimabile: patet ex *lex hac. ff. si quadr. paup. vbi glossa. Albericus, Rauenas, Panor. c. 1. de iniur. n. 7. Nauarrus cap. 15. Hisp. num. 20. Lat. n. 22. Ant. Gomez 3. var. c. 6. num. 12. Nauarra d. c. 1. n. 90. immo idem tenent Couar. 2. var. c. 10. n. 7. vbi. 4. sine; & Ludou. Lopez lib. 1. instrum. noui, cap. 71. licet teneant primam sententiam. Idem Angles floribus 2. p. q. de restitut. bonorum corporum, dub. 4. fol. 334. Quod intelligitur, nisi inde damnum temporale resultet: tunc enim non ratione feciditatis, sed ratione damni tenetur illud compensare: vt si deformitatem faciat in femina nubili, quae ob id matrimonio copulari nequit, vt ampliori indiget dote. Sic Albericus, Rauenas, Couar. Angles, Nauarra, Ludouic. Lopez, Anton. Gomez ibi, Aragon 2. 2. q. 62. art. 2. dicens esse omnium, fol. 183. Similiter si deformitas facta esset in seruo, ob quod minus valeretur, tenetur faciens hoc damnum domino restituere. Sic Nauarrus, Anton. Gomez, Panor. Angles ibi, & est certum.*

DVBIVM II.

An homicida, vel mutilator teneatur restituere damna inde sequuta, & lucrum cessans.

11 **H**Ac in re certum est teneri restituere damna omnia subsequuta, & lucrum cessans. Ratio, quia iniusta via actione causam efficaciam damni huius, cessationisque a lucro dedit, & habetur expressè *lex hac. ff. si quadrup. paup. & c. 1. de iniurijs*, vt tenetur restituere impensas in curatione factas, &c. a quibus tamen deducendum est, quod aliquoquin expensurus erat, v. g. comedit in infirmitate gallinas, comesturus caprum prospera valetudine vtens, non est illi integrè restituendus gallinarum valor, sed inde capri valor, quem comesturus erat, deducendus est. Sic nonnulli recentiores.

2 Nota primò quòd Maioris 4. dist. 15. q. 9. dub. ultimo, dicit aliquid minus soluendum esse percussio quietenti, quam ei laboranti deberetur, & sic censet aliquid deducendum esse, quia non laborat: sed hoc defendi nequit; sed dicendum est mercedem operarum ei soluendam esse iuxta eandem estimationem, quam ipse, si uerè operaretur, consequutus foret; ratio, quia totam hanc estimationem percipientis culpa amittit: item, quia cum totam mercedem illam suo labore acquirit, si labor deducendus est, nihil restituatur. Sic Couar. lib. 2. variar. c. 10. n. 7. vers. quarto. Nauarra lib. 4. de restit. c. 1. n. 68. fol. 429. & eodem lib. 4. c. 1. p. 1. dub. 10. n. 59. Ledesm. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 2. fol. 241. pag. 4. Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 6. Soto 4. de iust. q. 6. art. 3. circa solutionem 3. Mercado lib. 6. de contract. c. 6.

3 Secundo nota, quòd inter expensas restituendas ab homicida aliqui numerant expensas factas in funere occisi: sic Nau. summa c. 15. Hisp. n. 20. Lat. noua n. 22. At contrarium tenendum est, quia in his non est damnificatus, cum necessariò tempore mortis naturalis faciendae sint: nisi ex acceleratione mortis maiores expense fierent, tunc enim excessum illum teneretur homicida

restituere, cum illius fuerit causa. Sic Nauarra dicto c. 1. num. 73. fol. 431. & tenent docti recentiores.

Secundò, certum esse debet, quòd licet in restitutione amissi lucris difficultas sit, an in integrum sit faciendae: at damna, quae laesus incurrit, vt sunt expense infirmitatis, & si quae alia dāna incurrit, sunt integrè restituenda, quia quantitas haec certa est. Sic Nauarra eo cap. 1. num. 67. fol. 429.

Hinc fit, quòd si interfectus perdidit quoddam officium, v. g. erat scriba, & nondum viginti dies post renunciationem elapsi erant, quos, vt officium non amittatur, lex elabi iubet, homicida tenetur integrum officij valorem restituere, quia verè actione sua iniusta huius damni causa fuit: nec refert quòd ignorarit hoc damnum subsequendum fore, quia ob ipso, quòd iniuste occidit, exposuit se obligationi soluendi omne damnum inde subsequens, licet ab ipso ignoratum. Sic nonnulli valde docti magistris, quos ego consului.

At dubium est, an teneatur homicida integrum lucrum cessans restituere; quidam enim affirmant teneri integrum: probatur ex *cap. 1. de iniur. & l. ex hac. ff. si quadrup. pauper. fec. dic. vbi dicitur teneri restituere stipendia quo occisus tempore totius vitae, & ægritudinis erat lucraturus. Sic tenent gloss. 10 c. 1. vers. operas, & ibi Panor. num. 5. glossa d. l. ex hac. Capua lib. 2. decis. 66. n. 2. Ant. Gomez 3. var. c. 6. n. 9. Maioris 4. dist. 15. q. 9. dub. ultimo. Nau. summa c. 15. Hisp. num. 23. clariss. Lat. num. 26.*

Sit tamen conclusio: non tenetur homicida integrum lucrum cessans restituere. Ratio, quia lucrum in spe, quòd multis modis impediti potest, non valet tantum, quantum lucrum in re: vnde attentis omnibus circumstantijs personae, loci, & temporis, &c. quantum valet illud verisimile lucrum periculis vitae subiectum, & illud restituendum est, vt de comburente segetes communis ait sententia. Vnde fuit pensanda multa, scilicet, ne in tali computatione numerentur dies festiui, cum in illis non esset operaturus: item si percussus erat iuuenis, & beneuolens, & sic diutius esset victurus: item si erat bonus artifex, & maxime labori incumbens. Sic D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 1. Salon ibi controuers. 6. Aragon eodem art. 2. circa solutionem D. Thom. ad 1. fol. 181. pag. 1. Cord. lib. 1. quasi. q. 31. art. 3. vers. quòd si quaratur. Nauarra d. c. 1. n. 70. 71. 72. fol. 430. Ledesm. d. dub. 2. fol. 242. p. 1. Soto d. solut. ad 3. vers. huius ergo praeremissis. Mercado lib. 6. de contract. c. 6. Ludouic. Lopez 1. p. instrum. noui c. 71.

Nota aliquos dicere attendendum esse, an occisus sit diues & nobilis, nam quo grauior est persona, eo magis restituendum est. Item an occidens sit pauper, an diues, nam diuiti maior restitutio est iniungenda. Item modus occidendi attendendus est, nam si per insidias vel atrocis fuit, magis restitui debet. Sic Soto Ledesm. Ludouic. Lopez, Cordub. Aragon ibidem, Salon eo art. 2. controu. 4. fol. 638. at primum iam reprobauit dub. praeced. secundum verò, quòd diuiti maior restitutio sit iniungenda, non credo, quia obligatio maior, vel minor restitutionis non respicit facultates damnificantis, sed quantitate damni illati, cum restitutio ad hoc sit, vt aequaliter damnum illatum compensetur. Tertium verò, nempe attendendum

dum esse modum occidendi, bene reprobatur Nauarra dicto c. 1. num. 91. vers. Tertio, quia siue hoc, siue illo modo homicidium fiat, damnum est aequale, ergo & restitutio.

9 Hinc infertur primò, minus bene Nauar. summa c. 15. Hisp. num. 22. Lat. n. 24. cum Hostiensis, quem refert dicere hoc lucrum estimandum esse quinquaginta aureis. l. 1. §. ff. de ijs, qui decem. vel effid. quem bene reprobatur Nauarra d. c. 1. num. 72. quia potest esse maius, vel minus, iuxta probabilem spem maioris, vel breuioris vitae, &c.

10 Secundò infertur, male alios hoc tempus vitae dicere computandum esse vsque ad centum annos, quia quando est talis casus, vbi à principio facta estimatione secundum computationem l. hereditatum. ff. ad l. falcid. non potest postea reparari ex futuro euentu, quia scilicet si viueret diutius, quam computatum est; post pro illo tempore noua computatio fieri, non habet ea locum, sed praesumitur victurum vsque ad centum annos, iuxta l. finalem. C. de sacrosanct. Eccles. & l. an usufructus. ff. de usufruct. sic X Suarez l. quoniam in prioribus, ampliatione 3. n. 11. Florianus, & Iason, quos refert Anton. Gomez. Sed hoc minus verum est, & sic computatio annorum vitae faciendae est, iuxta l. hereditatum. ff. ad l. falcid. nempe secundum tempus, quo verisimiliter victurus creditur, attendente maiori, vel minori aetate, valetudine, viribus, &c. sic vltra Doctores citatos in conclusione posita tenent Bart. Bald. Albericus, Palacios Rubios, & multi alij, quos refert, ac sequitur Anton. Gomez 1000 3. var. c. 3. num. 38. Ang. verbo restitutio. l. §. homicida. Couar. 2. var. c. 10. num. 7. vers. quarto. Panorm. c. 1. & c. olim, de iniurijs, Speculator rit. de iniur. §. 2. Ant. Gomez eodem 1000 3. c. 6. n. 11. vbi bene addit, quòd quando laesus remanet viuus cum membri abscissione, vel perpetua debilitate, non oportet hanc computationem annorum vitae facere, sed potest solui annuatim, dum vixerit quolibet anno certa summa pro illo lucro, quòd habiturus erat.

11 Aduerte tamen, quòd is, qui occidit eum, qui iuste occidendus erat à iudice, licet peccet mortaliter contra iustitiam, quia ad id auctoritatem non habet: at nihil tenetur restituere, quia ea damna, quae haeredit ex occasione incurrerunt, erant statim incursum, cum ille iuste occidendus esset: si tamen ex acceleratione illa mortis incurrerent damnum, ea tenetur restituere, quia per iustitiam illorum fuit causa. Sic Nauarra d. cap. 1. num. 77. 78. fol. 432.

12 Hinc infertur, quid dicendum sit in hoc casu, si quis alteri amputauit membrum iniuste, qui postea alio morbo pressus obiit, & nullo modo occasione vulneris, quia scilicet iam plene conualuerat, &c. an mutilator teneatur aliquid restituere haereditibus praeter impensas in curatione membri abscissi factas, & lucrum cessans illius temporis, quo vixit, est forte, quia aliquod damnum incurrit ex mutilatione, & potius tenetur aliquid restituere pro abscissione membri, etiam stando in prima sententia dubij praecedentis, quòd scilicet pro hac est aliquid restituendum. Respondetur, quòd si antequam is obiret, facta est compositio certa summae pro membro abscisso, & lucro cessante, vel lata est sententia certa summae restituendae; tenetur illam restituere, quia iam est debitum reale contractum,

& fuit contractus fortuna, vterque enim se exposuit lucris, & iacturae periculo; si enim ille multo diutius, quam arbitratum est, viueret, non teneretur mutilator amplius conuenio praefato restituere: si verò non est facta talis conuentio, nec sententia praecedat, non tenetur, quia membrum illud eodem modo erat perituum, & damna post mortem sequuta, eodem modo erant incursum. Et, vt dicemus infra ex multis Doctoribus, quando res perit apud futum eodem modo, quo erat apud dominum peritura, non tenetur fur restituere, nisi damna iniuncta eo tempore, quo iniuste derinuit. Sic nonnulli viri docti à me consulti.

DVBIVM III.

Quibus haereditibus defuncti teneatur homicida restituere damnum, & lucrum cessans.

Nota primò quòd duplices sunt haereditas, quidam sunt necessarij, vt filij, parentes: & in eodem loco debet computari vxor respectu mariti, quia licet propriè non sit haeres, pertinet tamen ad familiam necessariò, & ex debito matrimonij sustentanda à viro: alij verò sunt non necessarij, vt fratres, & reliqui consanguinei, quos non teneatur defunctus instituire, at succedunt ei ab intestato; & alij quos voluntate sua defunctus in testamento instituit. Sic Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 7. & alij.

Secundò nota, quòd duplici via possumus discutere de obligatione hac restituendi haereditibus, aut scilicet titulo alimentorum, quia scilicet defunctus aliquos alebat, aut titulo debiti realis contracti cum defuncto, & iure successionis haereditariae.

His suppositis hac in re, certum esse debet, quòd titulo debiti realis contracti cum defuncto, & iure successionis haereditariae, quibuscumque est restituendum haereditibus, id est, quando aliquid ratione homicidij debebatur defuncto ante obitum, vt si aliquid expendit in curatione, vel vixit aliquo tempore post vulnus acceptum, quo ei lucrum, quòd suo labore acquirerebat, cessauit; vel conuenit cum occisore de aliqua pecunia soluenda, eo quòd illi remisit iniuriam: & hoc non est solummodo defuncto ante obitum; vel si incurrit aliquod damnum, hoc (inquam) debitum est restituendum quibuscumque haereditibus defuncti, v. g. necessarijs, si eos reliquit, vel haereditibus ab intestato, si non erant necessarij, nec testamentum fecit, vel si fecit testamentum, quos in testamento reliquit. Ratio est, quia hoc est debitum reale quòd debebatur ipsi defuncto, & haeres quicumque sit, succedit in omni debito defuncti, sicut succederet proprius filius, si extaret. Hoc est certissimum, & tenet Salon supra, & docti recentiores.

At grauis difficultas est, an titulo alimentorum teneatur homicida restituere, non solum haereditibus necessarijs, quos alere tenebatur, sed etiam quibuscumque alijs, quos defunctus ex sua liberalitate alebat.

Triplex est sententia.

Prima ait, teneri omnibus, quos etiam ex liberalitate alebat; ratio, quia omnes hi per iniustitiam eo commodo priuati sunt; & licet ad illud non

non haberent ius iustitiae, at habebant ius iustitiae, ne per vim impeditur hoc commodum: sicut tenetur restituere per vim impediens volentem mihi aliquod beneficium conferre, licet is ex liberalitate conferat: at homicida vi illata impediuit. Sic Scotus 4. dist. 15. q. 3. Adrian. 9. finali, de restitu. & refert Speculatorem, & Panoramicum: idem Rosel. restitu. 3. in principio. Ang. restitu. 1. §. homicida. Capua lib. 2. decisionum c. 66. num. 2. Nau. c. 15. Hisp. n. 22. Lat. n. 24. Nauarra, licet aliquantulum dubitans, lib. 4. de restitu. cap. 1. n. 74. 75. 76. dicit tamen his non integrè restituendum esse, quia liberalis illa voluntas poterat multis modis impedi: unde eo plus restituendum est, quod defuncti voluntas erat magis firmata ad beneficium illud praestandum.

6 Secunda sententia dicit, tantum heredibus necessariis, & etiam fratribus, licet haeredes necessarii non sint, quia in iure datur actio fratribus ad petendum fratris homicidium. Sic Mercado lib. 6. de contract. c. 6.

7 Tertia sententia dicit, quod tantum heredibus necessariis, ut parentibus, filiis, & uxori, tenetur restituere, dando illis ad alimenta, quod occisus per totam vitam suam illis praeberet, & lucraretur, considerando iuxta dicta dub. procedenti illud lucrum esse in spe. Ratio, quia hi laeduntur in propriis bonis, quia filius est aliquod patris, & vxor viri, & pater est quoddam totum respectu filiorum, & ita bonum vnius reputatur bonum alterius. Secundo, quia occisus tenebatur hos alere, si egerent: & quamvis (ut bene notat Salon dicta controu. 7.) obligatio haec non sit ex iustitia, sed ex pietatis vinculo, & sic non tenetur restituere, quando in praestandis alimentis negligentes sunt, obligatio enim restituendi ex sola iustitia violatione oritur: at est fortior haec obligatio vinculo iustitiae, & sic praefertur debito iustitiae: ita ut non tenetur pater soluere debita ex bonis, quibus indiget ad alendos filios, vel uxorem: nec est simile (ait bene Salon) de monacho extracto à monasterio, quia bona, quae illo suo monasterio patere poterat, non sunt propria monasterij, donec actu, & reuera essent acquisita: at filij & vxor in bonis propriis damnificantur. Sic tenent Salon d. controu. 7. Soto lib. 4. de iust. q. 6. art. 3. ad 3. vers. Restat autē. Ledelm. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 2. fol. 142. pag. 3. Cord. lib. 1. quest. 9. 3. art. 3. fol. 252. vers. ad omnia. Aragon 2. 2. q. 62. art. 2. circa solutionem D. Thomae ad 1. fol. 182. pag. 1. Angles floribus 2. p. q. de restitu. bonorum corporis, fol. 333. Ludou. Lopez 1. p. instruct. noui. c. 74. & docti recentiores.

8 Limitat bene Ludou. Lopez ibi, nisi per iudicem compulsus esset homo occisus alere fratres, tunc enim homicida teneretur etiam fratribus ad alimenta, quia iam erat debitum iustitiae.

9 Notant Sotus dicta solutione ad 3. paulo ante vers. His ergo praeremissis, & alij docti iuniores contra Maiorem, teneri homicidam restituere his heredibus necessariis tale lucrum, etiam si sint diuites, & aliunde victum habeant, quia iustitia commutativa non respicit, an damnificatus sit diues, vel pauper, sed tantum, ut restituatur, quantum ablatum est, seu damnificatum: addunt etiam praedicti iuniores, quod si occisus non habeat haeredes necessarios, pro lucro, quod cessauit à tempore mortis occisus, nil tenetur homicida illis restituere,

re, quia id non erat debitum reale defuncti.

Secundo notant Ludouic. Lopez ibi, & alij, colligiturque ex Soto. Ledelm. supra, quod cognati, quibus datur actio in foro externo ad procedendum contra homicidam, possunt pecuniam recipere, ut ius hoc remittant: patet, quia hoc ius est pretio aestimabile.

Sit conclusio: haec tertia sententia est vera regulariter, quia regulariter homicida non aduertit per id impedi bonum, & alimenta, quae ex liberalitate aliquibus praestabat occisus: quando verò id aduertet, credo teneri etiam his restituere, ut docet prima sententia: & vt ibi dixi ex Nauarra, non integrè, sed quod valebat ea alimenta in spe. Probatur prima pars, quod scilicet, quando non aduertit, non tenetur primo, quia tunc tantum materialiter dicitur impedi, cum ignorauerit. Secundo, quia illud impedi non est voluntarium directè, cum id ignorauerit: nec etiam indirectè, quia homicida non tenebatur scire, quod secus est respectu parentum, vxoris, & filiorum, quia hi omnes sunt quid quasi vnum cum occiso, & bonum vnius est alterius, ut explicauimus, & sic eo ipso quod quis interficit aliquem, damnificat hos in propriis bonis, & sic respectu horum tenetur aduertente damnium, sicut respectu occisus. Et confirmatur, quia si euntem ad legendum aliquid ignorans vi detinerem, quo fui causa, ut illi non legatur, at ignoraret, & praeter meam intentionem, quis me cogeret ad restituendum legatum, quod impediui: cum reuera non teneret id scire? Probatur secunda pars, quod scilicet tenetur, quando aduertit, quia contra iustitiam impedit per vim: nec excusatur, quia est inuoluntarium, cum aduertit aduertentia. Item, quia si malo animo interfecerit, vt alij eo emolumento reuertitur, tenetur restituere: at malus animus nihil casualitatis ponit in actu externo, nec quando actus externus non obligat restituere, malus animus talem obligationem efficit, vt supra probaui.

DVBIVM IV.

An homicida teneatur soluere debita quibus occisus astrictus erat, quae poterat probabiliter viuens creditoribus soluere; at morte subsecuta non poterit soluere.

Q Vidam absolute dicunt teneri, quia ideo tenetur homicida restituere alimenta, quae perdunt filij, quia occisus tenebatur illos alere, sed etiam tenebatur, & vinculo iustitiae soluere creditoribus debita; ergo. Sic tenent aliqui, vt refert Salon ubi infra, quos sequuntur docti recentiores à me consulti.

Alij verò dicunt, quod si eo iniquo animo interfecerit debitorem, vt suis debitis creditores defraudarentur, tunc tenetur homicida illis restituere: si vero cogitauit de creditoribus, non tenetur. Sic Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controu. 8. & nonnulli viri docti: & hanc credo esse veram, praeterquam in eo quod dicit de malo animo. Sed dicendum est, quod si aduertit ad damnum creditorum, licet non eo animo, vt ipsi damnificarentur, occidisset, tenetur creditoribus: si verò nihil de ipsis cogitauit, non tenetur; & patet eisdem rationibus, quas in simili casu posui dub.

dub. procedenti, sine; & ibi posui differentiam inter damnium illatum filiis, & aliis.

3 Aduertit, quod casu, quo tenetur homicida soluere haec debita, non tenetur integrè, quia poterat multis viis impedi, vt morte naturali, vel bonorum iactura faciendo.

DVBIVM V.

An si homicidium, quod Petrus commisit, imparetur alteri innocenti, qui ob illud est captus, vel damnatus, teneatur homicida aliquid satisfacere illi innocenti, cui ipse homicida nihil imposuit, nec consuluit, vt imponeretur.

1 HAc in re certum est quod si innocens ille soluit expensas in curatione, & damna ex morte sequuta, iniuriam & Incurram cessans, tenetur homicida huic innocenti restituere haec. Ratio, quia in conscientia ea tenebatur restituere occiso, & alter innocens pro eo ea soluit, & sic succedit in iure damnificati. Sic Pedraza 5. p. p. c. 6. Nauarra lib. 2. de restitu. c. 1. n. 77. 78. fol. 45. Ludou. Lopez p. 1. instruct. noui. cap. 63. fol. 166. vers. in casu. Cord. summa quest. 174.

2 At dubium est de aliis damnis, quae passus est ille innocens occasione homicidij, vt si damnatus est ad penam pecuniariam, vel exilij, vel suspensus est.

3 Triplex est in hac re dubium. Primum, an teneatur ad haec damna homicida, quando ea non prauidit, scilicet quando non prauidit posse suum homicidium illi imputari: secundum est, an teneatur, quando prauidit verifimiliter alteri imputandum, at non eo animo homicidium fecit, vt alteri imputaretur: tertium, an teneatur, quando eo malo animo fecit, vt alteri imputaretur.

4 Circa primum quidam dicunt adhuc teneri, dant enim hanc regulam generalem, quod quotiescumque quis dat operam rei illicitae, tenetur ad omnia damna sua occasione inde sequuta, licet omnem adhiberit diligentiam, ne sequantur, quia culpa illa omnia damna secum trahit. Sic glossa c. sicut, de restitu. & attestat. vers. dederunt. Syluest. verbo, causa, q. 8. & ibi Ang. n. 1.

5 At omnino tenendum est contrarium, quia fuit inuoluntarium respectu illius damni; & sic in materia de irregularitate multi reprobant eam doctrinam: & Nauarra b. 2. de restitu. cap. 1. n. 79. 80. tenent non teneri ad aliquid, licet quando fecit, eo esset affectus animo, vt vellet illi imputari, non tamen cogitauit verifimiliter esse imputandum, quia illa mala voluntas non est causa illius damni, sed concomitanter se habet, & casualiter accidit.

6 Circa secundum dubium Nauarra eo num. 79. & 80. dicit teneri tunc restituere, quia causam efficacem illi damno dedit voluntarie.

7 Ceterum probabilius credo non teneri: ratio, quia hic non est verè causa illius falsi testimonij, cum id non imposuerit, nec consuluerit, vt imponatur, nec aliquem innoxium habuerit respectu impositionis illius, quia actio iniusta tantum fuit causa illius homicidij, at quò sibi imponatur, fuerunt causae indicia, quae ipse praebuit, sed tantum homicidium est occasio, & non tenetur quis restituere damna sua occasione sequuta, quorum verè ipse non est causa, vt bene Cordub. summa

Tb. Sanchez. Consil. moral. Tom. I.

quest. 67. prope finem. fol. 189. pag. 1. §. Tambien. vbi dicit, testem falsum non teneri ad damna sequuta ex rixis ortis occasione sui falsi testimonij, quia eius falsum testimonium non fuit proprie, & immediate causa illorum damnorum, sed solum per accidens, & occasionaliter, & causa vera rixantes ipsi fuerunt, & ipsorum impatiencia. Hanc sententiam expressè tenent Pedraza, Ludouic. Lopez supra, Cordub. summa quest. 174. & lib. 1. quest. quest. 31. art. 3. fol. 251. pag. 2. fine, & sequenti. Angles ubi infra. vbi tantum obligant hunc, quando malo animo fecit: & dicit expressè Cordub. & Ludouic. Lopez, quòd non est causa illius damni, sed tantum occasio. Ad idem sunt Soto 4. de iustit. quest. 6. art. 3. in solutione ad 4. paulo ante vers. quid autem & Ledelm. 2. 4. quest. 18. artic. 2. dub. 4. fol. 244. pag. 1. conclus. 4. fine. Salon 2. 2. quest. 62. artic. 2. controuers. 16. fol. 688. 689. Nauarra. summa cap. 15. in omnibus summis. num. 17. vbi licet non agat de restitutione, at dicit non teneri hunc homicidam se prodere, licet alter suspendendus sit: in quo aperte tenent, non esse causam, & per consequens non teneri restituere, quia si esset vere causa, non dubium quid teneretur cum periculo vitæ eripere innocentem à simili periculo: quòd apertius indicant verba Soti, quae ibi subdit, reddens rationem huius sententiae, quae sunt haec: Si tu illi non imposuisti, quid tua refert? & Salon ibi expressè dicit haec: Non tenetur se prodere, quia non est causa illius falsi testimonij, & illius periculi. & expressè tenent alij neoterici.

Circa tertium dubium quidam dicunt teneri 8 restituere, quia eo animo committens homicidium, perinde est, ac si suo facto induceret alios ad restituendum, & sic est verè causa. Sic Cordub. loco vtroque citato, scilicet summa q. illa 174. & dicta quest. 3. citata. Ludou. Lopez, & Pedraza locis citatis, & nonnulli recentiores.

At probabilius credo non teneri. Ratio, quia 9 mala illa voluntas nil casualitatis potuit imprimere in actum externum, cum mala voluntas intus maneat: ergo si actus externus sine illa mala voluntate non fuit causa, nec erit accedente mala voluntate; ergo. Item quia, vt supra probaui, quando actus externus non est contra iustitiam, nec inducit restituendi obligationem, mala voluntas, & nocendi intentio non efficit, vt sit contra iustitiam, & causet obligationem restituendi; & sic Doctores pro ea parte allegati, sunt pro ea sententia: & in propriis terminis videtur tenere Angles floribus 2. p. 4. Quae teneatur restituere. fol. 165. vbi relata sententia, quod faciens homicidium eo malo animo tenetur restituere, dicit oppositum tenere Soto, & non improbat: & sic videtur cum hac sententia manere.

DVBIVM VI.

An si homicida panem talionis subeat, id est, morte damnatus, adhuc teneatur restituere.

Sotus 4. dist. 15. q. 3. negat teneri, hanc enim 1

putat esse sufficientem satisfactionem. Ceterum tanquam certum tenendum est adhuc teneri damna omnia, & lucrum cessans restituere: sicut fur vapulans tenetur furtum restituere.

D

tuere,

tere. Ratio, nam homicida duobus est debitor, nempe reipublice, eo quod ipsam perturbavit, supplicium mortis; & parti laesae damna: ergo licet soluat reipublice, tenetur partitem, quia pati penam legis, verè, & proprie loquendo, non est restituere, quia restitutio importat redditionem eius, quod fuerat ablatum: at ex eo quod homicida suspendatur, nil utilitatis redundat in partem laesam. Sic tenent Mercad. lib. 6. de contract. c. 6. Gabr. 4. dist. 15. q. 19. art. 2. comel. 3. Ludou. Lop. 1. p. instr. noui. c. 72. Nauarr. summa Hisp. c. 28. addit. ad n. 2. c. 15. Lat. c. 15. n. 25. Capua lib. 2. decisionum c. 66. n. 4. Panorm. c. 1. de iniurijs n. 6. Speculator tit. de iniur. §. 2. Innocent. & lafon, quos refert Nauarr. ibi. Aragon 2. 2. quest. 62. artic. 2. circa solutionem D. Thomae ad 1. fol. 180. Anton. Gomez 3. part. var. cap. 3. num. 37. & cap. 6. num. 9. Couarr. 2. var. c. 10. num. 7. vers. quarto. Nauarra lib. 4. de restitut. cap. 1. num. 91. & alij recentiores magistri.

Vnde non placet distinctio Salon 2. 2. quest. 62. art. 2. controuers. 10. vbi dicit, quod si index ex officio damnauit, tenetur parti restituere damna; si verò damnauit ad instantiam partis, quae rogata nullo modo voluit remittere, non tenetur, quia eo ipso videtur omnem aliam satisfactionem remittere. Sed hoc non credo, sed sapè vtrumque vult, & sic etiam in foro externo ultra penam mortis damnatur ad aliquam pecuniam parti laesae applicandam: & sic videtur hoc contra reliquos Doctores, quia absolute nostram sententiam docent: verum est tamen non teneri ad aliam satisfactionem, quando intelligitur de parte laesa nullam aliam velle, vt contingit inter diuites. Sic Nauarrus, Aragon, Ludouicus Lopez ibi.

Maius autem dubium est de damno vitae; an scilicet homicida, qui suspenditur, teneatur aliquid pro damno naturali ablationis vitae restituere, stando in ea opinione, quod pro hoc damno est aliqua pecunia restituenda. Quidam dicunt pro hoc damno non teneri homicidam, qui suspenditur, aliquid restituere, quia satisfaciunt sustinendo mortem, cum reddat aequale. Sic Mercado supra, Salon d. art. 2. controuers. 4. fol. 635. & fol. 634. dicit hoc à nullo negari. Et Nauarra lib. 4. de restitut. cap. 1. n. 83. fol. 434. dicit hoc omnes tenere.

Sed optimè Nauarra ibi redarguit hos Doctores, quod non loquantur consequenter ad suam sententiam, ipsi enim tenent pro damno naturali vitae esse restituendum aliquid: quod si ita est, adhuc in casu, quo homicida suspenditur, teneretur pro eo damno restituere, quia quod homicida suspendatur, nullius est utilitatis, & satisfactionis damni alterius. Vnde magis consequenter sentit Aragon supra fol. 186. pag. 1. vbi tenet etiam tunc teneri satisfacere pro hoc damno naturali: at cum nos teneamus pro hoc damno restituere, à fortiori id dicemus in hoc casu.

DV BIVM VII.

An sit compellendus homicida restituere damna illata, licet constitutur in graui necessitate restituendo.

Dvplex est sententia.

Prima ait esse compellendum, modò non constitutur in extrema necessitate. Sic Ledesma. 2. 4. q. 18. art. 2. dub. 2. fol. 242. pag. 1.

Secunda sententia tenet, non teneri, quando constitutur in graui necessitate, quia non tenetur tanto dispendio suo restituere. (non agimus hic quando haeredes occisi essent etiam in graui necessitate, quia de hoc est habenda quaestio infra, an scilicet, quando creditor est in simili necessitate, tenetur debitor restituere.) Et haec sententia verior est, & eam tenent Soto 4. de iustit. q. 6. art. 3. in solutione ad 3. vers. Et sic ergo praetermissis. Cordub. lib. 1. quest. 9. 3. art. 3. fol. 252. vers. Quod si queratur. Ludou. Lopez 1. p. instr. noui. cap. 71. §. Haec igitur omnia, & nonnulli docti neoterici magistri.

DV BIVM VIII.

An qui ignorantia concomitante aliquem occidit, teneatur restituere.

CAsus est, quando aliquis facit homicidium ignorantia inuincibili, sed si sciret, libenter fecisset, quia iam facere decreuerat, v.g. quis proiecit sagittam omni adhibita diligentia, & casu peremit hostem, quem aliàs necare optabat, & si sciret, necaret.

Quidam dicunt teneri restituere, quia ignorantia haec non excusat à peccato ratione prauae voluntatis, teste D. Thoma 1. 2. q. 76. art. 1. & 3. Sic Mercado lib. 6. de contract. cap. 5.

Ceterum oppositum dicendum est. Ratio, quia sola voluntas iniqua non potest restituendi vinculum inducere, cum ea proximo nequeat nocere, nec etiam exterius opus, cum ex ignorantia inuincibili proficiatur: nec illud opus ex ea mala voluntate processit, tantum enim intendebat venari, cum sagittam proiecit. Sic Nauarra lib. 2. de restit. cap. 1. num. 72. fol. 43. Enriquez lib. 11. de matrim. cap. 10. initio, commento litera A.

Hinc infertur, quid dicendum sit de ebrio, & dormiente occidente in somnis, si enim in culpa lata fuit, quia prauidere potuit, & debuit, nec adhibuit diligentiam ad vitandum, tenetur restituere; secus si culpa vacauit. Sic Nauarra ibi num. 73. & 74.

DV BIVM IX.

An qui se defendens excedens moderamen inculpatae tutelae, occidit, ita ut peccet mortaliter, teneatur restituere.

Certum est ad nil teneri, quando cum moderamine inculpatae tutelae; quia iuste fecit: similiter est certum teneri aliquid restituere, quando ita illud excedit, ut peccat mortaliter. At dubium est, an tunc tenetur integrè restituere.

Dvplex est sententia. Prima dicit non teneri integrè restituere, sed aliquid minus art. Soto prudentis. Ratio, quia hic minus peccauit, ergo minus tenetur restituere. Pro hac sententia faciunt Soto 4. de iustit. quest. 6. artic. 5. in solutione ad 3. vers. hic ergo praetermissis. Ledesma. 2. 4. quest. 18. artic. 2. dub. 2. fol. 242. pag. 1. Ludou. Lopez 1. part. instr. noui. cap. 72. Aragon 2. 2. quest. 62. art. 2. circa solutionem ad 1. D. Thomae fol. 181. pag. 2. Salon eo art. 2. controuers. 4. fol. 638. Cord.

DV BIVM XI.

An quando homicida non restituit ante mortem damna, quae tenebatur restituere, teneantur eius haeredes restituere.

Certum est apud omnes teneri damna omnia temporalia restituere iuxta quantitatem hereditatis. Ratio, quia hoc erat debitum reale defuncti: at haeres tenetur omnia debita iuxta hereditatis, in qua succedit, quantitatem. Sic omnes Doctores citandi.

At dubium est de damno naturali ablationis vitae, stando in ea opinione, quod pro hoc damno est aliquid restituendum: nam sequendo nostram, scilicet homicidam nihil teneri pro hoc damno, manifestum est haeres non teneri.

Quidam Doctores, qui tenent homicidam teneri restituere pro damno naturali vitae, dicunt, quod ipso non restituente, non tenetur ad id haeres, nisi homicida ante mortem esset damnatus ad hoc: & idem, licet non explicent, tenentur dicere, quod homicida ante mortem iniisset pactum de aliqua quantitate danda pro damno vitae, quod intulit. Ratio huius sententiae est, quia restitutio pro damno vitae est debitum personale, nisi homicida esset damnatus, vel pacto se obligasset, tunc enim transit in debitum reale: at haeres non tenetur ad debita personalia defuncti, sed tantum ad realia. Sic Soto 4. de iustit. quest. 6. art. 3. in solutione ad 3. sine, Ledesma. 2. 4. quest. 18. art. 2. dub. 2. fol. 242. pag. 3. Cordub. lib. 1. quest. 9. 3. art. 3. fol. 252. vers. ad omnia.

Sed contrarium est verius, quia illud debitum reale est, cum homicida non teneatur illud restituere, vitam exponendo, sed aliqua pecunia compensando. Sic Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controuers. 4. fol. 640. ad 5. & controuers. 7. fol. 653. & controuers. 12. fol. 663.

Ad eam tamen satisfactionem, quae facienda est, per petitionem veniat, non tenetur haeres, quia ea est debitum personale, & pars satisfactionis pro delicto commisso, nisi antequam occisor obisset, conuenisset cum haeredibus occisi de aliqua pecunia in recompensam illius damni, quia iam esset debitum reale. Sic Salon eo controuers. 7. fol. 653.

Nota quod non tantum haeres homicidae tenetur solvere damna, sed etiam ipse filius, si bona homicidae fuerint publicata, sicut tenetur ad alia debita, l. in summa. ff. de iure iusti. & late dixi lib. 2. in praecipua Decalogi, cap. 22. a num. 74. vsque ad 84. Sic Aragon 2. 2. q. 62. art. 2. circa solutionem D. Thomae ad 1. fol. 180. pag. 1. Nauarr. summa Hisp. cap. 28. addit. ad num. 22. cap. 15. Lat. cap. 15. num. 25. Bertrandus consil. 117. lib. 8. Iulius Clarus pract. crimin. §. homicidium, vers. tenetur etiam. dicit tamen male in practica obseruari.

DV BIVM XII.

An post percussus remittere homicidae damna antequam moreretur.

Sit prima conclusio: Non excusat homicidam à restitutione, quod occisus remisit iniuriam in foro animae, qualem remissionem communiter

Cord. lib. 1. quest. 9. 3. art. 3. fol. 252. vers. Quod si queratur. vbi dicitur plus esse restituendum, quò modus occidendi atrocior fuerit, vt si per invidias, &c. Et in proprijs terminis hanc sententiam docent Sylu. restitutio. 3. quest. 2. Rosell. restitutio 3. num. 4. Ang. restitutio 1. §. homicida. Ant. Gomez 3. variat. cap. 3. num. 38. & Patres Lusitani contra Nauarrum.

Secunda sententia dicit, teneri integrè restituere: quae probabilior est. Ratio, quia restitutio non attendit, quòd sit maior, vel minor culpa, sed cum sit actus iustitiae commutativae instituta ad aequalitatem constituendam, respicit quantitatem damni illati ad illud resarciendum: sed sine maior, sine minor culpa sit, idem damnum infert, ergo est eadem restitutio facienda: sicut qui centum, vi & metu mortis inculso, abstulit, multo grauius peccat, quam qui clam, non tamen tenetur amplius restituere. Sic tenent Nauarr. summa Hisp. cap. 15. num. 24. & latius Lat. num. 27. Ludouic. Lopez 1. p. instr. noui. cap. 72. Nauarra lib. 4. de restit. cap. 1. num. 92. & alij.

DV BIVM X.

An quando aliquis prouocat alium ad singulare certamen, si prouocatum occidat, vel laedat, teneatur illi, vel haeredibus damna dicta restituere? & quid, si prouocatus occidat prouocantem.

Primo dico, quòd quando duo se inuicem prouocant ad certamen sine aliqua iniuria, sed ita vt vterque voluntarie descendat ad certamen, vel vnus prouocat alium simplicibus verbis, ita vt prouocatus lubens descendat ad illud certamen, tunc neuter, si alium laedat, vel occidat, tenetur restituere. Ratio, quia per hoc, quod accedunt voluntarie, nulli fit iniuria, & faciunt implicitè pactum, vt neuter teneatur de damno illaro. Sic contra aliquos neotericos, vt ibi refert, tenet Salon 2. 2. quest. 62. art. 2. controuers. 11. & nonnulli docti recentiores magistri.

Hinc fit, quòd si pars laesa apud iudicem peteret, & reciperet restitutionem, ageret contra iustitiam, & teneretur restituere. Sic Salon ibi, & docti recentiores.

Secundò dico, quando alter prouocat alterum cum iniuria, ita quòd si ille prouocatus non acceptet pugnam, reputabitur vilis, & pusillanimis, iacturamque sui honoris faciat, tunc si prouocans occidat, vel laedat, tenetur omnia damna restituere; quia ille accessit inuoluntarie ad certamen, id est, voluntate mixta inuoluntario, metu scilicet amittendi honorem: sicut qui metu mortis merces proicit in mare; sic Salon, & illi docti neoterici.

Tertiò dico, quòd in hoc casu, si prouocatus occidat, vel laedat prouocantem, nil tenetur restituere, quia iam atrecessit rari suo tacite, & virtualiter prouocando voluntarie alium. Hoc est contra Salon supra, & tenent, Aimon consil. 119. num. 11. referens alios, vbi dicit quòd quando occisus incepit pugnam, & sic fuit in culpa, occidens non tenetur de aliquo damno; multique docti magistri me consulti.

petere solent confessarij a laico, nec per eam remissum censetur ius accusandi, & iniuriam referendi ad externum iudicem. Ratio, quia ea intelligitur intra limites charitatis, & quoad non habendum odium, qualis requiritur, vt aptus sit, vt sacramentaliter absoluaur. Sic Bart. Alex. Felin. Iason, quos refert, & sequitur Couar. 2. var. cap. 10. num. 7. vers. Tertium. Vnde ad hoc, quod extendatur ad exteriorem iniuriam querelam, oportet vt plana, & generalis facta fuerit remissio. Sic Couar. Alex. Iason, Felin. ibi.

3. Secunda conclusio: si offensus simpliciter remittit iniuriam, etiam quoad forum externum, & exteriorem accusationem, atque etiam pretio dato, non videtur remississe damna, expensas, & interese: sed tantum iniuriam, & penam ciuilem, vel criminalem vindictam, nisi specialiter vtrumque remittatur. Ratio, quia ex iniuria oritur duplex actio, vna ad penam, alia ad damna, expensas, & interese: ergo vna sublata, remanet alia. Sic Bald. Iacobus de sancto Gregorio, Card. Iason, & communis, quos refert, ac sequitur Anton. Gomez 3. var. cap. 6. n. 13. Anchar. & Panorm. c. 1. de iniur. num. 7. Speculator tit. de accusatore §. 1. vers. quid si vulneratus, num. 8. glof. cap. si Canonici, de offic. ordin. in 6. Couar. d. num. 7. vers. quarto. Salon 2. 2. q. 62. art. 2. controuers. 9.

3. Tertia conclusio: quando Rex iusta de causa condonat homicidam delictum, non ob id liber manet a restitutione, quia tunc solam vitam, qua in penam priuandus erat, censetur condonare; nec Rex poterat damna remittere, cum iure naturae debita sint. Sic Salon dicto art. 2. controuers. 4. fol. 640. ad 4.

4. Sed an occisus, quando habet haeredes necessarios, possit remittere damna, & expensas, & alimenta debita haeredibus necessariis, quos aiebat, Salon d. controuers. 9. dicit, quod stando in iure naturae, potest, at tunc iure regni Castellae, quo pater tantum potest de haereditate quinta bonorum parte filios, non potest, si quantum excedat.

5. Quarta tamen conclusio fit: Bene potest remittere damna illa, & expensas, & alimenta; ita vt factum teneat, licet peccabit pater, si filij non habeant aliunde alimenta. Ratio, quia hoc non dicitur proprie debitum, sed quasi debitum, descendens ex delicto, nec filij hoc petunt tanquam haeredes, sed tanquam filij: ita vt si pater possit eos ex haereditate, ex haereditateque, adhuc haberent actionem ad petendum haec damna; & sic non dicitur proprie priuare filios haereditate, dum remissionem hanc facit. Item, quia filij non habent maius ius, quam pater, ergo si pater remittat, nullum ius habent filij. Item, quia pater non tenetur ad alimenta praestanda filio ex iustitia, sed tantum ex charitate, & virtute pietatis; ergo si remittat, factum tenet. Sic docti magistri, quos ego consuli.

6. Vltima conclusio: Non tenetur quis ad has restitutiones, quando certò credit haeredes non admissuros, immo dedecori habituros, vt contingit inter diuites, & nobiles. Ratio, quia censetur tacite remittere. Sic Mercado lib. 6. de contrah. c. 6. paulo ante §. finalem Salon d. art. 2. controu. 4. fol. 639. vbi haec dicit: Nobiles, & diuites ex communi vtu videntur renunciaisse, & pepercisse huic iuri. Pro hac etiam sententia Cordub. lib. 1. quest. 9. §. 1. art. 3. fol. 252. vers. Notetur. Soto 4. de iustit. quest. 6.

art. 3. ad 3. vers. ex his sit. Ledesm. 2. 4. quest. 18. art. 2. dub. 2. fol. 242. pag. 2. in initio; vbi dicunt, quod inter illustres has restitutiones non petuntur, nam damna facile condonant, solamque iniuriam memoria tenent. Pro eadem sunt Aragon 2. 2. q. 62. art. 2. circa solutionem D. Thome ad 1. fol. 180. Ludouic. Lopez 1. part. instrum. cap. 71. Nauar. addit. ad num. 22. cap. 15. Lat. cap. 15. num. 25. vbi dicunt, quod quando creditur de parte laici nullam velle satisfactionem praeter supplicium, vt inter nobiles non teneri homicidam ad illum exhibendam: hanc etiam tenent nonnulli iuniores valde docti a me consulti.

DVBIVM XIII.

An femina cancro, vel alio morbo grauissimo in verenda laborans, teneatur sustinere curari a chirurgo.

Respondetur non teneri, quia cum pudicitia sit tantum bonum, potest illam praefere vitae; licet possit sine peccato remittere curari. Sic Nauarra c. si cui de pennis. dist. 1. n. 12. & 13. P. Emanuel Sa summa, verbo infirmum sine, Lessius de iustit. lib. 4. cap. 3. num. 60.

CAPVT V.

De iniurijs fortunarum per furtum, damnumve illatum, ac de congrua restitutione.

SVMMARIVM.

DVB. I. An cadentes ligna ex nemoribus vetitis teneantur restituere.

1. An index, cui custodes agri aliquod damnum denunciat, si id ille notificari non facit parri damnificata, vt sibi suis fieri exposcat, sed solum panam condemnat, teneatur compensare parri damnum, vel hoc illi notificari facere, vt satisfactio nem petat.

3. An teneatur dominus de damno dato per proprium seruum, vel per propria animalia citra omnem domini culpam.

4. An puerum exponere sit licitum in aliquo casu.

5. An is, ad cuius ianuam puer exponitur, possit ad alterius ianuam illum exponere, vel peccet, & teneatur illi educationis expensas restituere.

6. An tonfores inuenientes aliquos raritates, Hispanae, razas, in pennis, & non admodum panorum dominam, peccent, & restituere teneantur: & quid si mercatorem moneant, & eidem postulant panum tradunt, vt ita raritas occultetur, & dissimuletur.

7. An economi, & quibus alius, cui a domino redditus frumenti a certis exactis seruandi traduntur possit, si qua pars incrementa reperiantur, sibi retinere, an potius domino restituere teneatur.

8. An qui conducti mulam ad iter faciendum ab vno oppido in aliud, designatis, v. g. octo diebus ad eiusmodi iter possit ad oppidum distantius transire, diem tamen non plures, quam assignati sunt dies consumat in itinere.

DVBIVM I.

An cadentes ligna ex nemoribus vetitis teneantur restituere.

Hic non agimus, quando ligna sunt propria hominis industria plantata, & culta, vt sunt oliueti, & vites: de his enim manifestum est ea cadentem teneri restituere. Sed nota quod quando arbores plantatae parua hominis industria, & labore nascuntur, vt sit peccatum mortale requiritur notabilis quantitas. Sic Bañez 2. 2. q. 62. art. 3. dub. 4. & quidam docti neoterici, & ait Bañez ibi talem esse cadere arborem, quia priuatur dominus annuo fructu; ac ramos ex his arboribus cadere vix erit mortale, nisi sit frequens caeso.

2. Sed dubium est quando sua sponte nascuntur: & vt claritatis obseruatores sumus, aliqua dubia sub hoc proponemus.

3. Primum ergo dubium sit, an sit licitum prohibere scissionem lignorum ex sylua communis totius oppidi, & pascua communia incolis oppidi.

4. Sit prima conclusio: licitum est cuilibet communitati syluam suam communem prohibere sub quibusdam penis inter incolis illius ob bonum publicum, ne scilicet in eius perniciem dissipetur. Ratio est, quia publica potestas ad omnia se extendit, quae ad communem vtilitatem, melioremque reipublicae, & bonorum ipsius conseruationem spectant. Sic Soto lib. 4. de iustit. quest. 6. art. 4. vers. nonnulla. Azebed. lib. 7. recopil. tit. 7. l. 1. §. 1. num. 4. & l. 5. tit. 7. lib. 3. Ledesm. 2. 4. quest. 18. artic. 3. fol. 259. pag. 4. Aragon 2. 2. quest. 62. artic. 3. fol. 235. pag. 1. Molina tomo 1. de iust. tract. 2. dist. 58. pag. 376. & seq. & supponunt id omnes Doctores citandi.

5. Hoc tamen intellige, modò aliunde possent commodè ligna asportari, & pascua haberi: si enim non relinqueretur oppidanis locus, vnde ea commodè possent asportare, iniusta, & irrationabilis esset prohibitio, & sic non posset iuste infligi pena, & possent licite asportare ligna à ciuibus ad omnes, & quotidianos vsus necessaria, & possent vti pascuis necessariis. Sic Bañez in ibi pag. 377. & colligitur ex Soto, & Ledesm. in conclusione sequenti citandis: dicit tamen, & bene, in lina ibi, quod posset tunc prohibere certam scissionem, quae plus nocuimentum plantis affert, plusque syluam ipsam deuaflat.

6. Secunda conclusio: quando Rex largitur alicui domino oppidum cum nemore, vel nemus ipsum, quod antea erat commune (non enim per hoc solum, quod ipsi vendit oppidum, dat ei ne-

mus, vt postea dicemus) non plus potest is dominus prohibere lignorum caesionem, quam Rex ipse posset. Vnde quando sylua totius erat oppidi, oppidanisque alius locus non suppetit, vnde posset asportari ligna ad necessarios vsus, prohibere hoc non potest, modò sylua ad hoc sufficiat: quòd si non sufficiat, solum potest illis praescribere certas, ac rationabiles leges prohibitorias, quatenus postulat bonum commune, vt sylua in bonum publicum melius conferretur. Ratio, quia Rex non concessit, nec concedere potuit plus iuris quam ipse haberet. Sic Soto, & Ledesm. ibi. Molina ibi pag. 380. sine, & nonnulli recentiores magistri.

Vnde dicit Molina ibi, & fol. 381. in initio, quòd est 7 titulis, & originibus, vnde domini syluas possident, videndum est prohibere, ne possint oppidanos à lignorum caesione in syluis circumiacentibus, & quidam docti iuniores, quos ego consuli, dicunt, quòd quando non scitur, quòd nemus plantatum fuerit ab ipso domino, vel ab eius antecessoribus, iudicandum est de eo, sicut de aliis communibus eiusdem oppidi; quia cum dominus oppidi acquisiuit illud, acquisiuit cum illa conditione, quam habebat, quando erat commune, siue illud acquisierit per priuilegium, siue per emptionem.

Tertia conclusio: licet nemora propria sint domini, non est imponenda corporalis pena, nec grauis pecuniaria scindentibus ligna, sed moderata pecuniaria. Ratio, quia cum hac sua sponte nascuntur, & sic iure gentium communia esse debent, non aestimandum est horum furtum, ac furtum rerum omnino propriarum, & sic nullibi hi infamia furum denotantur. Sic Soto, & Ledesm. ibi, & quòd non imponenda sit pena corporalis, tenet etiam Aragon d. art. 3. fol. 235. pag. 2.

Quarta conclusio: Quilibet priuatus potest in suis praedijs, & syluis stando in iure communi prohibere ligna, & pastum pecorum, & sic facere sua prata prohibita, id est, dehisca. Sic contra alios, quos ibi refert, dicentes non posse collectis frugibus prohibere conciuces, & alios habitatores, & incolas, ne propria animalia in eos agros immittant ad pasendum herbam, & sic facere illos prata prohibita, tenet Couar. quest. pract. cap. 37. num. 2. & 3. Molina tomo 1. de iust. tract. 2. dist. 59. conclus. 7. & pater, quia minus dominium habet in feras sui nemoris, & tamen potest ibi prohibere venationem.

Quinta conclusio: Potest nihilominus Princeps in reipublicae commune bonum statuere, vt fructibus collectis, nullus possit alijs prohibere pastum in suis praedijs, modò pradia non sint vineae, & similia alia, quae magnum detrimentum patientur, si omnibus sint quoad pastum communia. Ratio, quia cum commune bonum sit priuato praependendum, potestas publica, cui omnes in ordine ad commune bonum subiacent, potest contrarium statuere, si eidem communi bono id expedire iudicauerit: maximè, quòd hoc singulari reipublicae partibus prodest, cum singuli possint in alienis agris sua pecora pascere, & per accensum sit, plura, vel pauciora habere pradia, & possit temporis progressu contrarium euenire. Sic P. Molina, vbi in conclusione praecedenti.

Sexta conclusio: in Hispania lege definitum est non posse priuatos agrorum dominos absque speciali